СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ
РЕГІОНАЛЬНИЙ ФОНД «ЦЕНТР ЗАХИСТУ ПРАВ ЗМІ»

«ТРАНСКОРДОННИЙ РЕПОРТАЖ»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ПРОЕКТУ

Луганськ - Воронеж 2010

Східноукраїнський центр громадських ініціатив
Регіональний фонд «Центр захисту прав ЗМІ»

«ТРАНСКОРДОННИЙ РЕПОРТАЖ»
ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ПРОЕКТУ

2010

УДК 070.1(477.61) «2009/2010»
ББК 76.01.(4Укр=Луг) Т-65

Т-65 «Транскордонний репортаж»: збірник матеріалів проекту / Східноукраїнський центр громадських ініціатив. За заг. ред. В. В. Щербаченка. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2010. – 132 с.

Це видання є результатом реалізації проекту «Транскордонний репортаж» Східноукраїнського центру громадських ініціатив (Луганськ, Україна) та Регіонального Фонду «Центр захисту прав ЗМІ» (Воронеж, Російська Федерація). У книзі представлені результати громадського моніторингу публікацій на тему російсько-українських відносин у друкованих ЗМІ Луганської та Воронезької областей у 2009-2010 рр., а також статті журналістів двох прикордонних областей, створені у рамках проекту.

Видання буде цікавим представникам ЗМІ, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, майбутнім журналістам та всі тим, хто цікавиться проблематикою ЗМІ.

Зміст видання є виключно поглядом його авторів.

Shcherbachenko, V. (Eds.). (2010). Across-the-Border Reportage: Collection of Project Materials. Luhansk: Eastern-Ukrainian Center for Civic Initiatives.

This publication is the result of the project Across-the-Border Reportage implemented by Eastern-Ukrainian Center for Civic Initiatives (Luhansk, Ukarine) and Mass Media Defence Center (Voronezh, Russian Federation). This book presents findings of the civic monitoring report, based on the analysis of publications, focused on Russian-Ukrainian relations, by Luhansk and Voronezh print media. In addition, this publication contains a number of articles prepared by Russian and Ukrainian journalists from the neighboring regions within the framework of the project.

Representatives of mass media, state and local government, NGOs, future journalists and everyone who is interested in mass media problems may benefit from reading this publication.

Content of this book is solely the point of view of the authors.

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Проект реалізовано за фінансової підтримки Фундації ПАУСІ та Національного фонду розвитку демократії (NED)

ISBN 978-617-509-111-1

© Східноукраїнський центр громадських ініціатив, 2010
© Автори, 2010
© СПД Резніков В.С., 2010

ЗМІСТ

Слово до читача **4**
Інформація про проект **7**
Висвітлення російсько-українських відносин у друкованих ЗМІ Воронезької та Луганської областей у 2009-2010 роках: звіт за результатами громадського моніторингу **10**
Резюме 10
Вступ 12
Інструментар моніторингу 12
Вибірка 12
Етапи моніторингу 14
Результати 15
Висновки 19
Рекомендації 20
Додатки 22
Статті луганських та воронезьких авторів, створені у рамках проекту **25**
Бойко Анна. Воронезький пазл 25
Бублик Михайло. Козацьке коріння 28
Бублик Михайло. Одна дорога з трьох 30
Бублик Михайло. Задонщина 33
Денисенко Дмитро. «Молода гвардія»: символ незломлених духом 38
Жолудь Роман. Любов за інерцією 44
Каплунов Василь. Козацтво як об’єкт соціальної реконструкції у нас і в сусідів 47
Малашенко Тетяна. Міхалич змінює професію 52
Маринич Ірина. Кому на Русі жити добре. Один день у Воронежі 54
Інформація про Східноукраїнський центр громадських ініціатив **62**
Інформація про «Центр захисту прав ЗМІ» **63**

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Шановний читачу!

В Україні і в Росії, мабуть, знайдеться мало людей, байдужих до проблеми взаємин двох наших народів та держав. Саме про взаємини та зв'язки людей, що мешкають по обидва боки кордону, у Луганській та Воронезькій областях, ця книга.

За останні два десятиліття геополітичні реалії в нашій частині світу значно змінилися; разом із ними змінилися взаємовідносини між Росією та Україною. І хоча політичні зміни були кардинальними, географія залишилася тією ж. По обидва боки кордону мешкають ті ж люди, на своїх місцях залишилися прикордонні міста та села, усе ще жива спільна історія та культура російсько-українського прикордоння. Залишається реальним той важливий факт, що ми – сусіди.

Як би не складалося життя (у нашому контексті – міждержавні відносини), завжди хочеться мати доброго дружелюбного сусіда, який розуміє та поважає тебе, допомагає в біді. Мабуть, саме цього хочуть більшість українців та росіян, що живуть у Воронезькій та Луганській областях. Не дивлячись на те, що взаємини між людьми по обидва боки кордону не мали форми відкритого конфлікту вже більше ніж сто років, напруженість останніх десятиліть у стосунках наших держав мимоволі передавалася і на сприйняття один одного звичайними людьми.

Реалії в останні роки склалися так, що жителі прикордонних областей менше спілкувалися один з одним, менше співпрацювали. Важливість повідомлень ЗМІ про життя у сусідній державі у таких умовах важко переоцінити, бо саме газети, радіо, телебачення, Інтернет-видання формують у нас уявлення про ситуацію в сусідній державі. З метою вивчити те, як відображають друковані ЗМІ Луганської та Воронезької областей російсько-українські відносини, внести свій вклад у покращення цих відносин, наша організація й виступила з ініціативою проекту «Транскордонний репортаж». Спільно з партнерами з Воронежа, Центром захисту прав ЗМІ, ми розпочали проект з моніторингу тематичних публікацій у пресі.

Як показало дослідження, ситуація з відображенням українсько-російських відносин у місцевих ЗМІ не ідеальна. І це не тому, що ЗМІ негативно висвітлюють життя сусідів за кордоном. У місцевій пресі негативні публікації про події у сусідній державі – у меншості. На мою думку, проблема у тому, що у висвітленні російсько-українських відносин дуже мало присутності людського фактору. Після перечитування місцевих газет складається враження, що відносини між двома народами складаються мало не виключно з конфліктних переговорів про ціну на газ або про перебування Чорноморського флоту Російської Федерації в Криму. Місцеві газети пишуть про політику та політиків, тиражуючи шаблонні повідомлення інформагентств. Президентсько-прем'єрський офіціоз розбавляється повідомленнями про зустрічі керівників обласного та іноді районного рівнів. Але в газетах практично не знайти

повідомлень про життя людей у сусідній країні (про соціальні і економічні проблеми – транспорт, ціни, зарплати, якість соціальних і комунальних послуг; цінності та інтереси сусідів; про видатних особистостей).

Як зізнаються у приватному спілкування самі журналісти комунальних ЗМІ із районів, багато тем все ще залишаються майже закритими, а можливість робити власні оцінки подій суттєво обмежена. Позначається залежність видань від місцевих органів влади і приватних засновників. Водночас проблема цензури та самоцензури залишається актуальною, і не лише для газет районного рівня, але й для обласних видань. Не дивно, що не всі матеріали, які створені журналістами завдяки проекту, знайшли розуміння й у редакціях окремих луганських обласних газет. Незалежна російська журналістика вже давно перебралася до Інтернет-простору.

Як не дивно, але практично поза сторінками газет залишаються й проблеми спільної історії та культури – освоєння Дикого поля, будівництво засічних ліній, діяльність козачих слобідських полків, фігури видатних вихідців із прикордонних територій – Миколи Костомарова, Євгена Плужника, неповторний слобідський фольклор та культура.

Звісно, зустрічаються у місцевій пресі публікації про долі людей, але це перш за все спогади про Другу світову війну. Хоча публікації на дану проблематику без сумніву важливі, вони продовжують утримувати читача виключно в інформаційному полі радянського історичного періоду. Може, все-таки варто урізноманітнити історичну проблематику, додати погляд у майбутнє російсько-українських відносин?

Особливо дивно бачити згадану вище тенденцію політизації та «офіціалізації» російсько-українських відносин у районних газетах. Здавалось би, кому як не районним журналістам писати про життя сусідів: фактор географічної віддаленості практично не існує, до того ж такі публікації завжди будуть цікавими («А як же живе сусід?»). Пояснення описаної тенденції «об’єктивними» проблемами існує – це нестача друкованих площ та преславута відсутність коштів (ті ж телефонні переговори недешеві). Але є й інші причини.

Як це не сумно, але основну політизацію до прикордонних українських районок привносить видання Луганської обласної ради «Известия Луганщины», яке викупає частину площ районних газет для публікації своїх матеріалів. Саме звідси й сиплеться у районні газети офіціоз про російсько-українські відносини. Чому б Луганській обласні раді замість того, аби спонсорувати передруки про переговори президентів та уряду у районних газетах, не підтримувати фінансово програми живої, людської співпраці між двома країнами? Ідей для таких спільних проектів більш ніж вистачає. Достатньо поглянути у розділ «Рекомендації» моніторингового звіту.

Своїм проектом ми намагалися зробити висвітлення російсько-українських відносин у пресі більш людяним, виявити та обговорити проблеми у розвитку місцевої преси, допомогти зацікавленим журналістам та виданням урізноманітнити проблематику публікацій. Очевидно, що це перші кроки й для кардинального вирішення проблеми їх недостатньо. Але шлях здолає той, хто йде, тим більше, що мета очевидна й благородна.

На завершення цих вступних слів від імені Східноукраїнського центру громадських ініціатив я хотів би висловити подяку нашим російським партнерам із Центру захисту прав ЗМІ (Інні Трегубовій, яка координувала проект у Воронежі, та Галині Араповій, керівнику Центру), без участі яких даний проект був би просто неможливим. Доля проекту багато в чому залежала від великої та клопіткої роботи – проектного моніторингу, що став багато у чому наріжним каменем проекту. Спасибі велике всій команді спеціалістів, залучених до його розробки та проведення (Юлії Ращупкіній, Євгену Яковлєву, Інні Трегубовій, Світлані Князевій). Окрема подяка за активну співпрацю російським та українським журналістам: Михайлові Бублику, Дмитру Денисенку, Романові Жолудю, Василеві Каплунову та Ірині Маринич. Важливою була допомога у проведенні проектних заходів та підготовці виходу у світ даного видання молодих луганських журналісток, студенток Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Тетяни Малашенко та Анни Бойко, а також прес-секретаря Східноукраїнського центру громадських ініціатив Олександри Хандрамай.

Даний проект не став би реальністю без фінансової підтримки Фундації ПАУСІ та Національного фонду розвитку демократії (NED).

Володимир Щербаченко,
керівник проекту «Транскордонний репортаж»

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ

Проект «Транскордонний репортаж» реалізовувався в партнерстві двох громадських організацій: Східноукраїнського центру громадських ініціатив (Луганськ, Україна) і Регіонального фонду «Центр захисту прав ЗМІ» (Воронеж, Російська Федерація) з 1 червня по 30 листопада 2010 р. Реалізовуючи цю недержавну ініціативу, громадські діячі поставили собі за мету посилити співпрацю ЗМІ та громадських організацій Воронезької і Луганської областей на основі стандартів Європейського Союзу.

Ключовими складовими проекту були: моніторинг матеріалів, що були присвячені російсько-українським відносинам у ЗМІ двох областей, презентація й громадське обговорення результатів моніторингу, програма дружніх візитів для журналістів і видання збірки матеріалів за результатами реалізації проекту. І результати моніторингу, і статті, створені журналістами в ході реалізації проекту, розміщені в цій збірці.

Моніторинг став відправною точкою проекту. Це громадське дослідження було проведене з метою сприяти посиленню транскордонних інформаційних комунікацій між Луганською і Воронезькою областями шляхом виявлення поточного стану висвітлення питань російсько-українських відносин у ЗМІ двох областей і розробки рекомендацій щодо їх поліпшення. Для моніторингу в кожній з областей були вибрані по шість суспільно-політичних друкованих ЗМІ (всього - дванадцять): по три ЗМІ обласного значення й по три районних ЗМІ. У ході дослідження були вивчені проблематика й тональність публікацій про російсько-українські відносини, їх жанрова приналежність і частота. Особлива увага була приділена вивченню того, наскільки освітлюються в досліджуваній пресі питання, що мають гострий громадський інтерес і зачіпають життя звичайних жителів прикордонних областей. Результати дослідження й рекомендації, підготовлені на основі моніторингу, зацікавлений читач знайде далі на сторінках цієї збірки.

«Програма дружніх професійних візитів для журналістів Луганської і Воронезької областей» стала логічним продовженням проекту. Уже з перших днів проведення моніторингу стало очевидно, що місцева преса значно більше пише про стосунки урядів двох держав і чиновників обласного рівня, ніж про проблеми, що цікавлять звичайних людей. З метою хоча б частково виправити ситуацію, посилити транскордонні інформаційні комунікації між двома прикордонними областями, журналістам була запропонована підтримка для здійснення професійних візитів у сусідню країну. У рамках Програми п’ять українських і двоє російських журналістів змогли здійснити професійні візити й створити на їх основі матеріали, що були опубліковані в місцевих і національних ЗМІ.

Так, воронезький журналіст Дмитро Денисенко, заввідділом регіональних проектів газети «Коммуна» (м. Воронеж), свій матеріал («Молода гвардія»: символ незломлених духом») присвятив дослідженню історичних подій і сучасних поглядів на діяльність підпільної антифашистської молодіжної організації «Молода гвардія», що діяла в роки Другої Світової війни в місті

Краснодоні Луганської області. Керівник підпільної організації Іван Туркенич став сполучною ланкою для статті журналіста, оскільки молодий підпільник народився у Воронезькій області, а підпільною організацією керував на Луганщині.

Ще один російський журналіст Роман Жолудь, редактор відділу інтернет-порталу «Краще Місто – Воронеж», відвідав Луганськ у серпні 2010 р. Темою своєї статті «Любов за інерцією» журналіст обрав бачення молодими українцями майбутніх стосунків своєї країни з Росією й росіянами. У статті журналіста представлені різні точки зору молодих луганчан на подальші україно-російські відносини.

Український журналіст районного тижневика «Новопсковщина», що виходить в одному з прикордонних районів, Василь Каплунов свій візит до Ровеньського району Білгородської області присвятив роботі над матеріалом про роботу казацьких організацій у сусідніх державах. Зокрема у своєму матеріалі «Козацтво як об'єкт соціальної реконструкції в нас і в сусідів» автор розповідає про діяльність Ровеньського «Військового козацького товариства – Центральне козаче військо».

У жовтні 2010 року свій візит у м. Воронеж здійснив Михайло Бублик, журналіст Луганського обласного суспільно-політичного тижневика «Молодогвардієць» і спецкор газети «Україна молода». Свої матеріали «Козацькі корені», «Одна дорога з трьох» і «Задонщина» автор присвятив опису життєвого шляху й поглядів відомого історика Миколи Костомарова, генетика й селекціонера Анатолія Корнієнка, роботі громадських організацій Воронезької області, захисту прав журналістів і свободі слова в Російській Федерації.

Луганська журналістка Ірина Маринич, кореспондентка регіональної щотижневої суспільно-політичної газети Федерації профспілок Луганської області «Єдність» у своїй статті «Кому на Русі жити добре» висвітлила питання дотримання трудових прав у Росії, розповіла про вирішення трудових спорів на підприємствах і у ВНЗ Воронезької області.

Двоє початкуючих журналісток Тетяна Малашенко і Анна Бойко відвідали Воронеж уже восени. За результатами поїздки Анна у своїй статті «Воронезький пазл» поділилася враженнями, що переповнили її під час відвідування сусіднього обласного центру. У статті авторка змогла поєднати враження від культури та архітектури, городян та університетського життя Воронежа. Тетяна Малашенко у своєму матеріалі «Міхалич змінює професію» описала молодіжний рок-фестиваль, на якому вона побувала під час поїздки.

Слід зазначити, що професійні візити журналістів у більшості випадків виявилися більш ніж просто поїздками задля збору матеріалів для статей. Усі учасники поїздок завдяки зусиллям Регіонального Фонду «Центр захисту прав ЗМІ» та Східноукраїнського центру громадських ініціатив мали можливість зустрітися зі своїми колегами в сусідніх країнах і представниками громадських організацій.

Під час таких зустрічей обговорювалися не лише перспективи подальшої професійної співпраці журналістів прикордонних областей, але й мовні, культурні проблеми, зовнішня й внутрішня політика двох країн-сусідів.

Так, Дмитро Денисенко, який на громадських засадах працює заступником голови Товариства українців Воронежчини «Перевесло», провів у Луганську зустріч із представниками місцевих громадських організацій і ЗМІ, присвячену проблемам культурного життя українців Воронезької області. У свою чергу, студентки-журналістки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Тетяна Малашенко і Анна Бойко під час свого візиту до Воронежа виступили на студентській науковій конференції факультету журналістики Воронезького державного університету.

У завершальній частині проекту з метою презентацій і обговорення результатів моніторингового дослідження були проведені два круглі столи в Луганську й Воронежі. Учасниками цих заходів стали журналісти обласних і районних ЗМІ, представники громадських організацій і органів влади, учені та студенти. Результати презентованого дослідження викликали гостру полеміку серед учасників заходів. Особливо гаряче обговорювали питання свободи слова в Україні і Росії, роль друкованих і електронних ЗМІ в транскордонних комунікаціях, перспективи й можливості співпраці журналістів, громадських діячів і вчених двох прикордонних областей, проблеми функціонування російської та української мов у прикордонних областях. За результатами проведення круглих столів був істотно доповнений список рекомендацій, що був складений за результатами моніторингу.

Фінальною частиною проекту став вихід у світ і поширення збірки матеріалів проекту, яку читач зараз тримає у руках.

ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН У ДРУКОВАНИХ ЗМІ ВОРОНЕЗЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ У 2009-2010 РОКАХ: ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ГРОМАДСЬКОГО МОНІТОРИНГУ

Автори: Ращупкіна Ю.В., Трегубова І.В., Щербаченко В.В., Яковлєв Є.А.

Моніторинг матеріалів: Князєва С.С., Ращупкіна Ю.В., Трегубова І.В., Щербаченко В.В., Яковлєв Є.А.

Редакційна колегія: Щербаченко В.В., Ращупкіна Ю.В., Трегубова І.В.

ЗМІСТ

Резюме
Вступ
Інструментар моніторингу
Вибірка
Етапи моніторингу
Результати
Висновки
Рекомендації
Додатки

РЕЗЮМЕ

Східноукраїнський центр громадських ініціатив (Луганськ, Україна) та Регіональний фонд «Центр захисту прав ЗМІ» (Воронеж, Російська Федерація) з 1 червня по 31 жовтня 2010 року в рамках проекту «Транскордонний репортаж» провели моніторинг матеріалів друкованих ЗМІ, присвячених висвітленню російсько-українських відносин.

Моніторинг проводився з метою сприяти підсиленню транскордонних інформаційних комунікацій між Луганською та Воронезькою областями шляхом фіксації поточного стану питань російсько-українських відносин у ЗМІ двох областей та розробки рекомендацій щодо їх покращення. Для моніторингу в кожній із областей було відібрано шість громадсько-політичних друкованих ЗМІ (всього – дванадцять): по три ЗМІ обласного значення (Луганська область – «Луганская правда», «XXI век», «Реальная газета»; Воронезька область – «Воронежский курьер», «Моё!», «Коммуна») та по три районних ЗМІ (Луганська область – «Життя Білокуракинщини» (Білокуракинський р-н), «Радянське слово» (Марківський р-н), «Перемога» (Новопсковський р-н); Воронезька область – «Сельская новь» (Богучарський р-н), «Кантемировский вестник» (Кантемирівський р-н), «За изобилие» (Россошанський р-н)).

Враховуючи те, що Президентські вибори 2010 року в Україні здійснили значний вплив на спрямованість і проблематику публікацій ЗМІ, автори дослідження вибрали наступні часові періоди для моніторингу журналістських матеріалів: 2 місяці до початку виборчої кампанії (17 вересня – 17 листопада

2009 р.), 2 місяці піку виборчої кампанії (1 січня – 28 лютого 2010 р.)[1] та 2 місяці після завершення виборів (7 квітня – 7 червня 2010 р.).

У ході дослідження було отримано наступні **результати**:

1. Виявлено 164 журналістських матеріали в друкованих ЗМІ Луганської області та 210 журналістських матеріалів в ЗМІ Воронезької області, у яких згадувались російсько-українські відносини.

2. Публікації українських ЗМІ, у яких згадувались російсько-українські відносини, тематично здебільшого торкались політики (81 згадка). Менше було висвітлено проблеми культури (40), економіки (31), громадянського суспільства (12). У російських ЗМІ більшу увагу було приділено темам громадянського суспільства (79) та політики (58). Рідше висвітлювались проблеми культури (51) й економіки (16).

3. Більшість публікацій, присвячених висвітленню подій із життя країни-сусіда, мають позитивну по відношенню до сусідньої держави тональність. У відібраних ЗМІ Воронезької області менше матеріалів з позитивною тональністю по відношенню до України порівняно з матеріалами Луганської області по відношенню до російської сторони. Зокрема, оцінки України в матеріалах російської преси та Росії у матеріалах української представлено наступними показниками: позитивна оцінка – 85 статей (російська сторона) та 113 (українська сторона); нейтральна – 80 (російська сторона) та 27 (українська сторона), негативна – 33 (російська сторона) та 24 (українська сторона).

4. Представленість матеріалів з питань, що стосуються суспільного інтересу (розвиток громадянського суспільства, доступ до інформації, свобода вираження думок, якість послуг, що надаються органами публічної влади, корупція), у відібраних ЗМІ обох областей є низькою (14 – в українських ЗМІ, 45 – у російських) у співвідношенні із загальною кількістю відібраних матеріалів.

5. У матеріалах ЗМІ обох областей спостерігається значна перевага у висвітленні проблем міждержавних відносин (263 публікації) відносно місцевої проблематики (101 публікація).

6. Публікації ЗМІ про російсько-українські відносини у Воронезькій і Луганській областях у більшості випадків не є аналітичними матеріалами. Більшість публікацій носять описовий характер і не несуть значного пояснювального потенціалу. При висвітленні російсько-українських відносин журналісти Воронезької та Луганської областей використовують в основному жанр замітки.

7. При висвітленні російсько-українських відносин представленість різних поглядів присутня в значно меншій кількості матеріалів, ніж виклад матеріалу з одного погляду. У тих випадках, коли журналісти використовують такі жанри як коментар і інтерв'ю, зазвичай подається тільки одна думка автора або інтерв'юованого.

[1] Перший тур виборів відбувся 17 січня 2010 р.

ВСТУП

Даний звіт представляє результати моніторингу регіональної та місцевої преси Луганської та Воронезької областей в період з вересня 2009 року по червень 2010 року на предмет виявлення публікацій, що торкаються російсько-українських відносин. Дослідження луганських газет проводилося Східноукраїнським центром громадських ініціатив, воронезьких – Регіональним Фондом «Центр захисту прав ЗМІ».

ІНСТРУМЕНТАР МОНІТОРИНГУ

Моніторинг проводився з **метою** сприяти підсиленню транскордонних інформаційних комунікацій між Луганською та Воронезькою областями шляхом фіксації поточного стану питань російско-українських відносин у ЗМІ двох областей і розробки рекомендацій щодо їх покращення. Проведення дослідження передбачало виконання наступних **завдань:**

1) зібрати дані за тематикою, тональністю, характером та інтенсивностю публікацій з питань російсько-українських відносин у ЗМІ двох областей;

2) визначити рівень інтенсивності публікацій з питань, що представляють гострий суспільний інтерес серед публікацій, присвячених російсько-українським відносинам (проблеми корупції, захисту прав людини, розвитку демократії, свободи слова, неналежного функціонування органів публічної влади, розвитку громадянського суспільства тощо);

3) визначити рівень інтенсивності публікацій про події та проблеми в сусідніх прикордонних областях і районах, проаналізувати тематику статей та їх тональність («місцева проблематика vs національна»);

4) вивчити джерела інформації (у випадку згадування в тексті публікації), що використовувалися журналістами при висвітленні транскордонної проблематики;

5) оцінити ступінь збалансованості подачі різних поглядів у публікаціях, які присвячено російсько-українським відносинам.

ВИБІРКА

Для моніторингу у Воронезькій і Луганській областях було відібрано шість громадсько-політичних друкованих ЗМІ: по три обласного значення (Луганська область – «Луганская правда», «XXI век», «Реальная газета», Воронезька область – «Воронежский курьер», «Моё!», «Коммуна») і по три районного значення (Луганська область – «Життя Білокуракинщини» (Білокуракинський р-н), «Радянське слово» (Марківський р-н), «Перемога» (Новопсковський р-н); Воронезька область – «Сельская новь» (Богучарський р-н), «Кантемировский вестник» (Кантемирівський р-н), «За изобилие» (Россошанський р-н)).

Критерії відбору ЗМІ:

- *форма власності ЗМІ та відношення до діючої влади* (серед обласних ЗМІ було відібрано по два, власником яких є приватні особи, та по одному, власником яких є орган державної влади або ЗМІ, що підтримують місцеву владу[2]);

- *наклад* (відбирались друковані ЗМІ з найбільшими накладами як на рівні областей, так і на рівні районів);

- *загальна направленість* (усі відбрані ЗМІ – громадсько-політичні видання);

- *ареал розповсюдження ЗМІ* (усі районні газети, що вибрано для моніторингу, виходять у прикордонних районах, що, за уявленням членів групи дослідження, має обумовлювати більшу інтенсивність у них публікацій з питань російсько-українських відносин, наявність матеріалів про нагальні проблеми мешканців прикордонних районів сусідніх країн).

Більш детальну інформацію про відібрані для дослідження ЗМІ представлено нижче в таблиці:

Друковані видання Луганської області	**Друковані видання Воронезької області**
Друковані видання обласного рівня	
1. Газета «Луганская правда». Виходить три рази на тиждень. Наклад: 43900 прим. Об'єм: 4 сторінки. Інтернет-сторінка: www.pravda.lg.ua	**1. «Воронежский курьер».** Виходить три рази на тиждень. Наклад: 19650 прим. Об'єм: 4-8 сторінок. Засновник: Управління у справах друку та засобів масової комунікації Воронезької області. Інтернет-сторінка: http://www.v-kurier.ru/
2. «Реальная газета». Виходить один раз на тиждень. Наклад: 15000 прим. Об'єм: 16 сторінок. Засновник: ТОВ «МИГ». Інтернет-сторінка: www.realgazeta.com	**2. «МОЁ!».** Виходить один раз на тиждень. Наклад 78178 прим. Об'єм: 56 сторінок. Засновник: видавничій дім «Свободная пресса». Інтернет-сторінка: www.moe-online.ru
3. «XXI век». Виходить один раз на тиждень. Наклад: 20000 прим. Об'єм: 24 сторінки. Засновник: Юров Ю.П. Інтернет-сторінка: www.xxi.com.ua	**3. «Коммуна».** Виходить чотири рази на тиждень. Наклад: 17000 прим. Об'єм: 4-8 сторінок. Засновник та видавець: ТОВ «Редакция газеты «Коммуна». Інтернет-сторінка: www.communa.ru

[2] У Луганській області в якості ЗМІ, що підтримує місцеву владу, була відібрана «Луганська правда». Хоча засновником даної газети не є орган державної влади, однак до редакційної колегії даного ЗМІ входить Едуард Робертович Стремовський – заступник заввідділом з гуманітарних та суспільно-політичних питань Луганської обласної ради.

Друковані видання районного рівня	
1. **«Життя Білокуракинщини».** Виходить один раз на тиждень. Наклад: 2114 прим. Об'єм: 8 сторінок. Засновник: Білокуракинська районна рада.	1. **«За изобилие».** Виходить два рази на тиждень. Тираж: 9021 прим. Засновник: Управління у справах друку та засобів масової комунікації (ЗМК) Воронезької області, державна адміністрація Россошанського району.
2. **«Перемога».** Виходить два рази на тиждень. Наклад: 2902 прим. Об'єм: 8 сторінок. Засновник: Новопсковська районна рада.	2. **«Кантемировский вестник».** Виходить один раз на тиждень. Наклад: 3060 прим. Засновник: Управління у справах друку та ЗМК Воронезької області, державна адміністрація Кантемирівського району.
3. **«Радянське слово».** Виходить один раз на тиждень. Наклад: 1560 прим. Об'єм: 10 сторінок. Засновник: Марківська районна рада та Марківська районна державна адміністрація.	3. **«Сельская новь».** Виходить два рази на тиждень. Наклад: 3823 прим. Засновник: Управління у справах друку та ЗМК Воронезької області, державна адміністрація Богучарського району.

Часові рамки моніторингу. Враховуючи, що Президентські вибори 2010 року в Україні багато в чому визначали спрямованість і проблематику публікацій ЗМІ, у тому числі і з питань російсько-українських відносин, автори дослідження обрали наступні часові періоди для моніторингу: 2 місяці до початку виборчої кампанії (17 вересня - 17 листопада 2009 р.); 2 місяці піку виборчої кампанії (1 січня - 28 лютого 2010 р.)[3]; 2 місяці після завершення виборів (7 квітня - 7 червня 2010 р.).

ЕТАПИ МОНІТОРИНГУ

Моніторинг складався з наступних **етапів**: підготовчий, відбір матеріалів, фіксація даних, їх аналіз та узагальнення.

Підготовчий етап моніторингу (червень 2010 р.): на даному етапі було сформовано робочу групу дослідження, до якої увійшли співробітники партнерських організацій проекту - Східноукраїнського центру громадських ініціатив та Регіонального Фонду «Центр захисту прав ЗМІ». Робоча група моніторингу відповідала за збір первинних даних, їх частковий аналіз і узагальнення.

Відбір матеріалів (липень - серпень 2010 р.): робоча група проаналізувала відібрані ЗМІ за означений вище період на факт наявності в них публікацій, які торкаються проблематики українсько-російський відносин.

[3] Перший тур виборів пройшов 17 січня 2009 р.

Фіксація даних (липень - серпень 2010 р.): усі знайдені статті було зафіксовано в спеціальному робочому аркуші моніторингу із зазначенням таких параметрів, як назва публікації, автор, тип ЗМІ (обласне - міське - районне), тип повідомлення; сфера суспільного життя; рівень територіального охоплення.

При визначенні жанрової приналежності матеріалів члени робочої групи моніторингу керувалися наступними дефініціями: замітка - коротке повідомлення про подію і інформаційний привід; репортаж - докладний опис подій з хронологією і контекстним супроводом; журналістське розслідування - дослідження прихованих фактів, супроводжуючих обставин, зі спробою відновити послідовність подій без визначення причин та мотивації з можливими пропозиціями щодо них; прогноз - оцінка ймовірності розвитку подій за певним сценарієм; інтерв'ю - питання журналіста та відповіді інтерв'юованого; коментарі - оцінка події, погляд.

Аналіз та узагальнення матеріалів (вересень 2010 р.): у ході аналізу матеріалів визначалася тональність, тематика і зміст публікації. Тональність визначалася за словами і словосполученнями, які мають відчутно виражений оціночний відтінок. Як приклади позитивної оцінки можна навести такі фрази: «нормализовать отношения с Россией, предложить россиянам проект совместного индустриального прорыва», «россияне идут нам на уступки». У нижченаведених прикладах простежується нейтральна оцінка або показана відстороненість: «выстроить с Россией здоровые прагматичные отношения», «среди 104 государств наша страна заняла 69 место. При этом Украина расположилась на восемь позиций выше, заняв 61 место». Як приклад негативної оцінки, сумнівів у країні-партнері варто навести таке: «Россия не взяла на себя чётких обязательств», «сокращение заказов со стороны России», «обучение по таким книгам продолжается, несмотря на то, что Министерство образования Крыма возглавляет Валерий Лавров, член Коммунистической партии, которая на словах декларирует укрепление добрососедских отношений с Россией и защиту русскоязычного населения».

РЕЗУЛЬТАТИ

У процесі дослідження було виявлено такі тенденції та особливості у висвітленні російсько-українських відносин у відібраних ЗМІ Воронезької та Луганської областей:

1. Тематика. Відібрані ЗМІ описували російсько-українські відносини перш за все у світлі президентських виборів (у даних матеріалах підіймалися питання статусу російської мови в Україні, харківських домовленостей президентів двох країн щодо ціни на газ, що продається Росією в обмін на пролонгацію перебування Чорноморського флоту РФ у Севастополі), питань транскордонного співробітництва.

За тематичним змістом матеріали українських ЗМІ було присвячено в основному: зовнішньополітичним відносинам між Росією та Україною - 47 згадок (у т.ч. «перезавантаження» російсько-українських відносин» - 41 згадка, «харківські угоди» - 4 згадки; «конфлікт між Росією та Україною» - 2 згадки);

«транскордонного співробітництва» - 29 згадок; «російським інвестиціям в Україні» - 24 згадки (у тому числі підтема «продаж ВАТ «ХК Луганськтепловоз» ВАТ «Брянський машинобудівний завод»» - 11 згадок). Рідше висвітлювалися такі теми як «регіональний розкол» України - 14 згадок, «мовна толерантність і пропаганда російської мови» - 12 згадок, «65-та річниця Перемоги у Другій світовій війні» - 12 згадок. Менш інтенсивно, але все ж висвітлювалися такі теми як «кримінал» - 6 згадок, «зовнішня політика України (з опосередкованою згадкою Росії)» - 5 згадок, «президентські вибори» - 7 згадок, «катастрофа» - 1 згадка. У деяких виданнях як Луганської, так і Воронезької областей простежується стійка тенденція до висвітлення однієї і тієї ж проблематики. Наприклад, усі 12 публікацій на тему «мовна толерантність і пропаганда російської мови» вийшли на сторінках «Луганської правди». У цьому ж виданні було опубліковано статті про «харківські зустрічі» і більшість статей про президентські вибори.

У матеріалах воронезьких видань висвітлювалися як політичні події України (президентські вибори, газовий конфлікт - 4 публікації, проблеми перебування Чорноморського Флоту РФ в Криму - 4 публікації), так і події, що стосуються життя пересічних українців (вибух у 7-й міськлікарні Луганська - 4 публікації, епідемія свинячого грипу - 5 публікацій). Тематичну «прихильність» до однієї і тієї ж теми виявило видання «Моё!», яке виявилося абсолютним лідером у висвітленні президентських виборів в Україні. Серед воронезьких видань газета «лідирує» за кількістю статей на політичну проблематику (42 публікації). Газета «Коммуна» приділяла увагу транскордонному співробітництву Луганської та Воронезької областей (7 публікацій). Газета «Воронежский курьер» особливу увагу приділяла темі культури (11 публікацій), а видання «Кантемировский вестник» поміж інших друкованих ЗМІ проявило інтерес до проблем громадянського суспільства (25 публікацій).

2. Тональність. Моніторинг показав, що російські ЗМІ більш скептичні (переважає позитивно-нейтральна оцінка у форматі та способі подачі матеріалів) по відношенню до України, ніж українські – до Росії (переважна більшість позитивних оцінок). Зокрема, оцінку Україні в матеріалах воронезької преси та Росії в матеріалах луганської представлено такими кількісними показниками: позитивна оцінка - 85 статей (російська сторона) та 113 (українська сторона); нейтральна - 80 (російська сторона) і 27 (українська сторона), негативна - 33 (російська сторона) і 24 (українська сторона).

У пресі Луганської області переважну більшість негативних оцінок висловлено українськими опозиційними політиками в контексті «зради національних інтересів» у ході «харківських зустрічей». Переважна більшість нейтральних оцінок пов’язана з позицією політиків, що орієнтуються на багатовекторну стратегію у зовнішній політиці, але риторика, на відміну від парадигми «стратегічного партнерства» і «конструктивізму», звучить як «прагматизм» і «взаємовигідність з урахуванням національних інтересів».

У ЗМІ обох країн позитивні оцінки пов’язано зі святкуванням річниці Перемоги у Другій світовій війні. Негативні оцінки у російських ЗМІ пов’язані з питаннями, які стосуються оцінки діяльності «помаранчевої» влади без її

диференціації. Нейтральні оцінки зачіпають такі питання, як оскарження результатів виборів, висвітлення макроекономічних показників співпраці, процесів міграції.

Зустрічаються видання, де негативна оцінка проявляється у переважній більшості публікацій (газета «Мое!» - 21 негативна оцінка проти 18 позитивних), чого не спостерігається ні в одному з українських ЗМІ.

3. **Представленість матеріалів із суспільно важливих питань** у відібраних ЗМІ обох областей є критично низькою (14 з 164 публікацій - в українських ЗМІ, 45 з 210 публікацій - у російських). Серед тем, які зачіпають суспільний інтерес в контексті українсько-російських відносин, ЗМІ обох областей висвітлювали спроби вирішення неналежного функціонування пропускних митних пунктів на кордоні, фінансові зловживання у сфері великого бізнесу, вплив газового конфлікту на поставки газу для населення. Тему **захисту прав людини** представлено вузько і лише у формі констатації фактів порушення певних прав, без пояснення причин порушень та рекомендацій щодо їх захисту. Проблему **розвитку демократії** представлено однією публікацією. У даному матеріалі демократія розуміється як стабільність виборчої системи і спадковість процесу виборів. При цьому демократія не усвідомлюється в сутнісному наповненні як свобода вибору, верховенство права, громадська участь, пріоритет прав людини і захищеність прав меншості. Проблематика **свободи слова** не знайшла свого відображення в публікаціях, що стали предметом моніторингу. Тему **розвитку громадянського суспільства** в луганській пресі висвітлено більш вузько у порівнянні з воронезькою.

4. **Використовувані жанри.** У ході висвітлення російсько-українських відносин журналісти використали в основному жанр замітки (111 - Росія, 53 - Україна). Переважна більшість статей носила описовий характер і не несла значного пояснювального потенціалу.

5. Висвітлення альтернативних поглядів при подачі матеріалу. Аналіз публікацій також показує, що представленість різних думок була присутня в значно меншій кількості матеріалів, ніж виклад проблеми з погляду єдиного автора. Дана тенденція, зокрема, стосується і аналітичних матеріалів, при написанні яких подача альтернативних думок особливо цінна. У ЗМІ Луганської області кількість аналітичних матеріалів, у яких було представлено два бачення проблеми, в два рази більша, ніж у ЗМІ Воронезької області (12 проти 6).

6. Джерела інформації. Матеріали, підготовлені безпосередньо автором або редакцією газети, що вивчається в ході моніторингу, а не передруковані з інших видань, представлено у луганських ЗМІ в значно меншій мірі, ніж вторинна інформація (передруковані матеріали). Сумарно авторські і редакційні матеріали становлять 104 публікації проти 60 «передруків» і згадок інформаційних приводів за матеріалами інформаційних агентств. У ЗМІ Воронезької області спостерігається кардинально відмінна тенденція: 14 «передруків» проти 196 власних матеріалів ЗМІ (при цьому з 196 матеріалів 110 – авторські). У відносних показниках кількість передрукованих матеріалів у луганських ЗМІ також значно більша, ніж у воронезьких: 60 (37%) проти 14 (7%) російських.

У відібраних матеріалах луганських ЗМІ простежується чітка тенденція до деперсоніфікації повідомлень (34 з 164 матеріалів), тобто матеріали, підписані конкретними авторами, становлять значну меншість у загальній кількості публікацій. Водночас серед публікацій воронезьких ЗМІ кількість авторських матеріалів є більшою (110 з 210 повідомлень).

У луганських ЗМІ значно більше матеріалів представників публічних органів влади - 35 (22%), ніж у воронезьких - 10 (5%). Зокрема, дана тенденція пояснюється тим, що всі районні газети на договірних засадах передруковують на своїх сторінках матеріали з газети «Известия Луганщини», видання Луганської обласної ради, зі збереженням відповідної риторики та проблематики. У воронезьких ЗМІ відсутні матеріали політичних партій, а в луганських газетах цьому питанню присвячено 3 публікації, у яких кандидати на посаду президента країни, які презентують у газетах свої передвиборчі програми, також торкалися пріоритетів української зовнішньої політики у напрямку Росії. За представленістю матеріалів громадських організацій Луганщина показує більш питому вагу при схожому абсолютному показнику: 8 (5%) публікацій в луганських ЗМІ проти 7 (3%) у ЗМІ Воронезької області. По обох областях це дуже низький показник, що відповідає низькій представленості суспільно важливих тем у ЗМІ.

7. Територіальне охоплення матеріалів. Незважаючи на регіональний і місцевий характер аналізованих ЗМІ, у газетних публікаціях обох областей спостерігається значна перевага публікацій щодо проблем міжнародного, міждержавного та національного рівнів (263 згадки) над матеріалами, які присвячено місцевим проблемам (101 згадка). До першої з аналізованих категорій віднесено публікації про питання національного, міждержавного (Україна-Росія) та міжнародного (Україна-Росія-третя сторона, Україна-Росія-міжнародна організація) масштабу. До місцевої проблематики віднесені повідомлення про події та проблеми на рівні міста, окремих населених пунктів у рамках областей і регіонів[4], навіть якщо згадуються адміністративно-територіальні одиниці, що знаходяться по різні боки кордону або входять до різних регіонів.

У районних ЗМІ Луганської області кількісно переважають публікації, що висвітлюють проблеми національного та міжнародного масштабу (15 з 30 публікацій). При цьому всі 15 публікацій присвячено проблемам не окремих міст і районів, а питанням міжрегіонального масштабу з орієнтацією на прикордонні російські регіони. У районних газетах Воронезької області спостерігається схожа тенденція: 17 публікацій про місцеву проблематику при 44 публікаціях про події міжнародного масштабу.

У воронезьких обласних газетах при 37 матеріалах про місцеві проблеми опубліковано 106 матеріалів про міжнародні проблеми. У луганських обласних газетах при 32 публікаціях про проблеми місцевого масштабу опубліковано 87 матеріалів про міжнародну проблематики. Порівняльні чисельні показники наведені у вигляді таблиці у додатку 2.

[4] Єврорегіони «Добас», «Слобожанщина» тощо

ВИСНОВКИ

За результатами моніторингу можна констатувати наступні особливості викладу проблем російсько-українських відносин у ЗМІ Луганської та Воронезької областей:

1. Слабкий пояснювальний потенціал матеріалів, що стосуються проблематики моніторингу. Матеріали щодо подій в сусідній країні не містять глибокого аналізу і відображають швидше бачення проблем російсько-українських взаємин провідними політичними силами області, ніж справжню ситуацію.

2. У луганських ЗМІ найбільш популярними були такі теми як «перезавантаження україно-російських відносин», «мовна толерантність і пропаганда російської мови», «транскордонне співробітництво» і «російські інвестиції в українську економіку». Всі перераховані теми мають позитивну оцінку. У воронезьких ЗМІ були популярними такі теми як «президентські вибори в Україні» та «65-та річниця Перемоги у Другій Світовій війні». При цьому публікації на тему виборів у своїй більшості були нейтральними. Що стосується теми «65 річниці Перемоги у Другій світовій війні», то вона знайшла свою позитивну оцінку у ЗМІ обох областей.

3. Відсутність подачі альтернативних думок щодо описуваних проблем характеризує переважн у більшість вивчених матеріалів обох областей, що обмежує читача у доступі до збалансованої інформації, яка дозволить аудиторії сформувати власну позицію щодо предметного змісту матеріалу.

4. Загальна для видань обох областей ознака - значна питома вага використання передруків матеріалів інших видань й інформагентств, деперсоніфікована подача матеріалу. Це може свідчити як про обмеженість джерел інформації про події у сусідній області, так і про нестачу ресурсів для власного вивчення ситуації в прикордонних районах та підготовки матеріалів за його результатами.

5. Потенціал ЗМІ обласного та районного рівнів як Воронезької, так і Луганської областей у розвитку дружніх і взаємовигідних відносин сусідніх держав використовується на недостатньому рівні. Слабкий розвиток малого прикордонного руху в межах Луганської та Воронезької областей є одним з тих факторів, що обумовлюють низьку інтенсивність транскордонних інформаційних комунікацій у місцевих ЗМІ.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Громадським організаціям, асоціаціям журналістів та ЗМІ:

1. Інтенсифікувати здійснення програм професійного обміну в формі спільних заходів, програм стажувань, навчальних візитів для журналістів та громадських активістів прикордонних областей двох країн.

2. Створювати, підтримувати і розвивати функціонування інтернет-ресурсів (порталів, інтернет-розсилок) та друкованих видань, що дозволяють

журналістам, громадським активістам і громадянам обох країн через різноманітні інтерактивні сервіси сайтів обмінюватися інформацією, обговорювати актуальні проблеми супільного, політичного, економічного та культурного життя, проблеми дотримання прав людини, доступу до інформації, свободи слова, журналістської етики тощо. Прикладом такого інтерактивного сервісу може слугувати «бібліотека «очевидця»» у формі практичних і методичних посібників з типовим зразком прес-релізу, прес-анонсу та інших коротких журналістських жанрів, які дозволять навіть малодосвідченим користувачам створювати досить якісний контент і миттєво публікувати його.

3. Посилити обмін інформацією між експертами громадських організацій, громадськими лідерами місцевих громад через використання різних каналів донесення інформації, в тому числі і новітніх технічних розробок у сфері комунікації.

4. Інформувати громадськість обох країн про гострі суспільно-важливі проблеми (ситуація з дотриманням прав людини, корупція, рівень розвитку громадянського суспільства та активність громадських об'єднань) і ділитися досвідом їх вирішення на регіональному рівні з колегами з сусідньої держави.

5. Сприяти створенню транскордонних туристичних маршрутів місцями розташування пам'яток, видатних історичних подій тощо.

Фондам надати фінансову підтримку проектам транскордонного співробітництва, зокрема з питань інформаційного та міжкультурного обміну.

Регіональним ЗМІ:

1. При висвітленні проблем російсько-українських відносин приділяти більше уваги висвітленню суспільно-важливих проблем, з якими стикаються мешканці прикордонних районів, областей і регіонів сусідніх країн, зокрема питанням якості життя, проблемам дотримання прав людини, свободи слова, якості надання органами влади послуг для населення.

2. Присвячувати більше уваги дослідженню та висвітленню так званих «локальних історій» успіху організацій громадянського суспільства, журналістів у вирішенні місцевих проблем власних територіальних спільнот.

3. Прагнути до збільшення кількості аналітичних матеріалів та матеріалів, що написані з використанням першоджерел у сусідній країні.

4. На системній основі висвітлювати питання спільної історії прикордонних районів і сучасного стану транскордонного співробітництва.

5. Створювати матеріали з активним залученням колег із межуючих областей, здатних представляти альтернативний погляд «сусідньої сторони» з актуальних питань місцевого розвитку та співробітництва.

6. Ввести на сторінках газет рубрики, що знайомлять читачів з мовою сусідньої держави, новинами літератури та культури (підготовка відповідних рубрик можлива на паритетних засадах у співробітництві місцевих газет).

Бібліотекам, установам культури:

1. Створити на базі обласних наукових бібліотек відділи інформації, присвячені проблемам прикордонних областей; організовувати на базі таких відділів регулярні виставки фоторепортажів, зустрічі читачів з журналістами тощо.

2. Провести виставки-обміни (в тому числі й у прикордонних районах), що висвітлюють новинки книговидання двох межуючих областей і країн.

3. Обласним бібліотекам і музеям створити базу копій експонатів, що представляють інтерес з погляду вивчення слобожанської культури, діалекту, традицій та архітектурного стилю з подальшою передачею їх для тимчасових і постійних експозицій до локальних центрів прикордонного обміну (Росош, Старобільськ, інші районні центри).

4. Включати в тематичні плани проведення заходів, які присвячені спільним сторінкам історії (наприклад, датам створення Ізюмської та Бєлгородської засічних меж; народження і смерті Миколи Костомарова, Євгена Плужника тощо).

ВНЗ, що здійснюють підготовку студентів за спеціальністю «Журналістика»:

1. Посилити транскордонну взаємодію та встановлення партнерських взаємовідносин з ВНЗ сусідніх країн, розробку навчальних програм із квотним принципом лекційно-семінарського формату занять із залученням викладачів вузів країн-сусідів.

2. Інтенсифікувати наукові публікації у виданнях університетів прикордонних областей країн-сусідів, залучення професорсько-викладацьких кадрів з їх університетів для оцінювання дисертацій при їх підготовці та захисті.

Регіональним органам влади та місцевого самоврядування:

1. Розробити і прийняти спільні програми транскордонного співробітництва на рівні областей та районів.

2. Сприяти розвитку малого прикордонного руху, у тому числі економічного у межах прикордонних районів Луганської та Воронезької областей.

3. Інтенсифікувати співробітництво у сфері обміну інформацією, зокрема у питаннях культурного обміну з метою посилення збереження і розвитку традиційної культури прикордонних районів, формування їх привабливого та унікального туристичного образу.

4. Забезпечити регулярне проведення у прикордонних районах обох областей фестивалів слобожанської культури із широким залученням представників мистецьких творчих самодіяльних колективів, установ освіти та культури, громадських організацій.

5. Сприяти встановленню пам’ятних знаків, стел, пам’ятників тощо, присвячених історичним і культурним подіям, що зв’язують сусідні райони.

6. Створити міждержавний фонд для фінансування програм обміну студентів та фахівців кафедр журналістики ВНЗ прикордонних областей; представників громадських організацій та ЗМІ.

7. Клопотати перед Державною адміністрацією залізничного транспорту України «Укрзалізниця» і ВАТ «Російські залізниці» про оптимізацію графіка руху залізничного транспорту між Воронезькою та Луганською областями з метою забезпечення щоденного сполучення між двома

областями шляхом зниження кількості холостого рухомого складу, що дозволить скоротити вартість проїзду.

8. Поліпшити систему автобусного сполучення між сусідніми областями і прикордонними районами.

9. Оптимізувати час перетину міждержавного кордону.

10. Спростити режим перетину державного кордону для жителів прикордонних районів.

11. Розвивати рух міст-побратимів і сіл-сусідів у сусідніх районах Луганської та Воронезької областей, наприклад, Росош – Рубіжне.

12. Створити спільні тематично-орієнтовані комітети (економіка, культура тощо) з питань транскордонного співробітництва при органах місцевого самоврядування міст-побратимів.

Додаток 1

Кількісні та якісні характеристики публікацій про російсько-українські відносини у друкованих ЗМІ Луганської та Воронезької областей

Луганські ЗМІ	Воронезькі ЗМІ
Кількість матеріалів про російсько-укранські відносини	
164	**210**
Кількість матеріалів про російсько-укранські відносини в обласних ЗМІ	
119	**148**
Кількість матеріалів про російсько-укранські відносини у районних ЗМІ	
45	**62**
Кількість матеріалів за темою «Політика»	
загальна кількість: 81 кількість у обласних ЗМІ: 58 кількість у районних ЗМІ: 23	загальна кількість: 58 кількість у обласних ЗМІ: 53 кількість у районних ЗМІ: 5
Кількість матеріалів за темою «Економіка»	
загальна кількість: 31 кількість у обласних ЗМІ: 24 кількість у районних ЗМІ: 7	загальна кількість: 16 кількість у обласних ЗМІ: 13 кількість у районних ЗМІ: 3
Кількість матеріалів за темою «Громадянське суспільство»	
загальна кількість: 12 кількість у обласних ЗМІ: 10 кількість у районних ЗМІ: 2	загальна кількість: 79 кількість у обласних ЗМІ: 34 кількість у районних ЗМІ: 45
Кількість матеріалів за темою «Культура»	
загальна кількість: 40 кількість у обласних ЗМІ: 24 кількість у районних ЗМІ: 16	загальна кількість: 25 +26 (суміжні теми) кількість у обласних ЗМІ: 21 +17 (суміжні теми) кількість у районних ЗМІ: 4 +7 (суміжні теми)

Кількість матеріалів у жанрі «Замітка»	
53	**111**
Кількість матеріалів у жанрі «Коментарі»	
15	**3**
Кількість матеріалів у жанрі «Журналістське розслідування»	
3	**1**
Кількість матеріалів у жанрі «Стаття»	
12	**6**
Кількість матеріалів у жанрі «Інтерв'ю»	
23	**6**
Позитивна тональність матеріалів	
113	**85**
Негативна тональність матеріалів	
24	**33**
Нейтральна тональність матеріалів	
27	**80**

Додаток 2

Масштаб проблем російсько-українських взаємин, освітлюваних друкованими ЗМІ Луганської та Воронезької областей

Група видань / масштаб новини	Локальний (район/місто)	Міжрегіональний (місто/регіон)	Міжнародний (країна)
Районні ЗМІ Луганської області	**–**	**15**	**30**
Обласні ЗМІ Луганської області	**10**	**30**	**79**
Районні ЗМІ Воронезької області	**12**	**5**	**44**
Обласні ЗМІ Воронезької області	**89**	**6**	**94**
Загалом:	**111**	**56**	**247**

СТАТТІ ЛУГАНСЬКИХ І ВОРОНЕЗЬКИХ АВТОРІВ, СТВОРЕННІ В РАМКАХ ПРОЕКТУ

БОЙКО АННА

ВОРОНЕЗЬКИЙ ПАЗЛ

Інформаційне агентство «Паралель-медіа» http://www.paralel-media.com.ua

Як часто ми живемо з людьми поруч, але зовсім нічого про них не знаємо. Те ж саме відбувається і з містами. Здавалось, що про найближчих географічних сусідів ми повинні знати багато чого, але насправді буває навпаки. Наприклад, чи багато хто з луганчан були в російському Воронежі та знайомі з його історією та сучасністю? Інтерес не пустий, бо Луганська область межує з декількома областями Росії, у тому числі і з Воронезькою. Цю територіальну близькість завжди доповнювали добросусідські стосунки, особливо в прикордонних районах з обох боків. У рамках проекту «Транскордонний репортаж» луганські журналісти відвідали Воронеж і спробували скласти невеличкий «пазл», який об'єднує сукупність вражень та цікавих фактів про місто.

Культура та архітектура

Воронеж добре поєднує в собі величезну територію та домашній затишок. Це місто, в якому не відчуваєш себе чужим. У архітектурі збережено історичні будови, які вдало вписано у сучасний стиль. Хоча є і проблеми. Як і в Луганську, велику долю простору займає зовнішня реклама. От тільки ставлення до цього в нас різне. Більшість мешканців Воронежа не дратує таке явище, а іноді навіть веселить, бо можна зустріти дійсно креативне рекламне рішення.

Втомившись від буденного ритму, можна відпочити в численних культурних закладах. Своєю красою та незвичністю вражає місцевий театр ляльок, драматичний театр, найбільший в Росії кінотеатр «Спартак» (у ньому шість кінозалів, боулінг-клуб, більярдний клуб, є «Театральне кафе» та дві затишні кав'ярні). Альянс Незалежних кінопрокатних організацій Росії (АНКО) визнав воронезький кінотеатр «Спартак» кращим кінотеатром 2006 року в Росії.

Особливо Воронеж відомий своїми пам'ятниками. Вулицями міста можна зустріти пам'ятник Висоцькому, Єсеніну, і навіть кошеняті «з вулиці Лізякова». Існує повір'я, що в того, хто потре праву лапку кошеняти, здійсниться будь-яка мрія.

Зараз відбудовуються всі парки, сквери, реставрується бруківка та набережна. А нещодавно з'явився острівець для молодят, до якого можна дістатися на човні. Там відбуваються вінчання. Взагалі, свадьби за традицією проїжджають сім мостів, а на одному з них вішають замочки, закріплюючи ними кохання.

Звісно, хочеться вірити, що і в Луганську парки отримають нове життя. На території міста повинні будуватися не тільки торговельні центри та супермаркети, але й місця, де можна відпочити душею, насолодитися природою.

Студентство

Воронеж – місто студентів. Велика кількість ВНЗ (більше 30) і спеціалізованих навчальних закладів забезпечує місто киплячим натовпом молоді. Влітку, відмічають жителі Воронежа, місто помітно пустішає у зв'язку з від'їздом студентів.

Вражає і творча атмосфера в університетах, технічне обладнання. Наприклад, Державний університет видає власну студентську газету, має радіостанцію, в ефірі якої можуть попрактикуватися журналісти-початківці, диктори. Коридори сповнено творчим настроєм: із радіоприймачів лунають приємні мелодії, студенти, зібравшись у коло, грають на гітарі. Хтось репетирує танці прямо в холі. Але найбільш шумний факультет – це факультет журналістики Воронезького державного університету. У цьому році факультету виповнюється 50 років. Світлана Князєва, студентка третього курсу, каже: «Безпосередньо під час лекцій ми можемо іти коридорами та співати, сміятися. Всі розуміють, що журналісти – люди творчі. Якщо поведінка не виходить за межі, то ніхто не зробить зауваження».

Люди

У Воронежі дуже багато приїжджих. Але корінного мешканця Воронежа можна впізнати за обличчям – трохи задумливим, мрійливим. В один голос молодь стверджувала, що у Воронежі найдобріші пенсіонери. І це дійсно так.

Цікаву річ ми помітили за всіма жителями. Мало хто знає назви вулиць. Люди просто запам'ятовують дорогу завдяки помітним будинкам, магазинам, пам'ятникам. Не вірячи у це стовідсотково, ми вирішили провести експеримент. Наближаючись до готелю «Арбат», який розташовано в центрі міста, ми запитували прохожих, як туди пройти. Стоячи майже під вивіскою, ніхто не зміг нам відповісти на запитання. Людина може йти вулицею Карла Маркса і не знати, що це за вулиця. Можливо навіть таке, що цей громадянин вважає, що дана вулиця в іншому кінці міста. Тому між собою почали звати Воронеж «безіменним містом». Але з якогось боку це навіть романтично: можливо, щасливі не тільки годин не відстежують, а ще й географічних об'єктів.

Транспорт

Нам, приїжджим, було дуже важко орієнтуватися в такому великому місті. Відстані між зупинками значно більші, ніж в Луганську, тому був страх заїхати не туди, куди треба. Через те більшу частину часу ми пересувалися пішки. Чому хочеться написати про транспорт? Здавалося б, нічого цікавого бути не може. Але ні. На відміну від Луганська, у Воронежі ходять в основному великі автобуси. А вартість проїзду ненабагато дорожча – 10 рублів (2,5 грн.). Але найцікавіше в тому, що саме у Воронежі є такий вид транспорту, як безкоштовні автобуси. Скористатися ними (до речі, приємними на вигляд та комфортабельними) може кожен бажаючий. Такого немає в інших містах Росії.

Таксі, порівняно з луганським, недешеве. Проте закони однакові – проїзд вийде дешевший, якщо викликати таксі за допомогою диспетчера, ніж впіймати на вулиці.

Взагалі, говорити про Воронеж можна багато, але описати повністю неможливо. Для того, щоб зібрати весь «пазл», недостатньо кількох днів, проведених у цьому місті. Можливо, серед наших читачів є ті, хто був там і може додати своїх вражень та спостережень.

Для тих, хто тільки планує відправитися в гості до наших російських сусідів, хочеться повідомити, що в разі ностальгії за Луганськом ви завжди можете поринути в українську національну атмосферу, відвідавши численні ресторани української кухні. І це також говорить про взаємну любов та зв'язок слов'янських націй.

БУБЛИК МИХАЙЛО

КОЗАЦЬКЕ КОРІННЯ

«Україна Молода». – № 210. – 10.11.2010.

Мало кому відомо, що один із найвидатніших істориків Росії XIX ст. Микола Костомаров народився на Слобідській Україні, на території Острогозького полку українського слобідського козацтва в селі Юрасівці. Нині ці землі територіально належать Росії, але на півдні Воронезької області етнічні українці й досі у побуті спілкуються українським «суржиком». Самого Костомарова як дослідника не лише російської, а й української історії ще за життя звинувачували у «мазепинстві». Нині ж творчість і життя Костомарова вже не перший рік вивчає його землячка, доцент Воронезької аграрної академії, кандидат історичних наук Тетяна Чала. Її батько Петро Чалий довгий час працює власним кореспондентом обласної газети «Коммуна» в Росоші – «столиці» воронезької Слобожанщини та є одним зі співорганізаторів щорічного фестивалю Слобідської української культури. Самі ініціатори наголошують на краєзнавчому характері своєї діяльності, але коли край є український, то й краєзнавство виходить відповідним. Історія, яку пише Тетяна Чала, – також.

Козацьке коріння

– Пані Тетяно, чим вас зацікавила постать Костомарова?

– Мені він цікавий перш за все як громадський діяч. Ну і потім – відома людина, і родом майже з моєї рідної Росоші. Адже Юрасівка Ольховатського району – це ж недалеко від нас. Коли збиралася до Санкт–Петербурга, мені казали: «Може, знайдеш його могилу. А то він наче й земляк, а фотографії з місця поховання немає». Ну й от поїхали ми на Волкове кладовище (це був 1996 рік); на схемі кладовища могили Костомарова не було. Ми вже збиралися покинути це місце, присіли на лавку, і раптом мене щось наче покликало. Встала і побачила... Я сфотографувала могилу Костомарова, поклала землю, що привезла з Юрасівки. Приїжджаю в Пітер у 2009–му – вже стоїть покажчик: «Могила Костомарова». Інтерес до цієї людини явно зріс.

Ще мені він цікавий як людина. Вихований у Юрасівці, мати – українка–кріпачка, батько – поміщик-росіянин. Між іншим, сам Костомаров пише, що один із його предків був сподвижником Богдана Хмельницького, а коли втратив свій волинський маєток, перейшов у підданство московського царя. Оселили його, разом з іншими волинянами, на прикордонній Білгородській лінії, яка згодом перетворилася на Острогозький слобідський полк. Костомаров отримав першу освіту тут, у Воронежі. В пансіоні, який він не закінчив – вигнали за знайомство з винним погребом. Але в гімназію він вступив – сільської самоосвіти для того вистачило...

– Ви з’ясовуєте, як кожен етап життя історика вплинув на його подальші погляди...

– Дійсно, скажімо, Юрасівка з дитинства зародила в ньому інтерес до української народності – мати співала українські колискові, і мову він всотував з

дитинства. З іншого боку був батько, який розмовляв винятково російською. У Воронежі, безсумнівно, всі педагоги говорили російською, а в Харківському університеті він знову відчув українську атмосферу. Він склав цікаву роботу: «Історію Острогозького слобідського полку». Вона вважається втраченою. Я б дорого дала, аби знайти цей твір. Тому що багато документів, з якими працював Костомаров, згодом загубилися.

Вважав українців окремим народом

– Вважається, що саме Костомаров навчив російську публіку читати історичні праці – у нього історія написана як авантюрні романи. Наскільки там авторського і наскільки документального – це інше питання.

– До речі, а наскільки?

– Однозначно, він спирався на документи. Але людина була настільки багата даром інтуїції, уявою, що – мені здається – він жив долею своїх героїв. Він навіть, по ходу життя, змінював до них ставлення. Наприклад, той самий Богдан Хмельницький: спочатку він оспівував його, а потім знаходив якісь негативні моменти в його характері. Сам Костомаров говорив: кумири потрібні для того, щоб їх руйнувати. У радянську епоху його припечатали «українським націоналістом». Мені здається, в період Кирило-Мефодіївського братства він, дійсно, був українофілом. Але знову ж таки – є лист Куліша, який пише Миколі Івановичу: «Навіщо ви говорите, що ви не українець і тільки з інтересу крутитеся між нами? Ми даємо вам право громадянства, до того ж мати ваша українка. Ми ніколи не будемо вас так любити, як любимо, якщо вважаємо вас українцем». Це майже дослівна цитата. Тобто Костомаров спочатку вагався. Він вважав себе слов'янином, але ось росіянином чи українцем... Ну такий романтичний він був націоналіст. Йому було прикро, що існування українського народу на урядовому рівні заперечували, і він намагався довести, що українці пронесли свою народність, незважаючи на гніт поляків. Костомаров вважав, що, перейшовши під руку царя Олексія Михайловича, українці усвідомили, що московський гніт нічим не краще польського. Для імператорів це був удар нижче пояса. Слово «українці» саме Костомаров першим почав уживати...

– А ким себе вважаєте ви як жінка–історик з українським прізвищем?

– У нас у сім'ї цікаво. Моя мама – етнічна українка з козацько–старшинським прізвищем Нечай. Її предки ще за реформи Столипіна в Сибір поїхали; там вона і народилася, всі живі родичі – в Сибіру. По татові я вже простежила родовід – п'ять колін загалом є. Усі українці тутешні. Сама я виросла в Росоші, мене виховала бабуся, яка себе вважала, як у нас тут кажуть, «хохлушкою». Вона потрапила під українізацію, встигла повчитися в українській школі. Й мене виховувала за «Кобзарем» Шевченка: «Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями...». У нас, на півдні Воронежчини, села діляться на хохлячі й москалячі. Говорять відповідно. У Росоші – всі російською, офіційною, так би мовити, мовою. А от у сім'ях дуже часто – українською. Але вже сучасні мами, мої ровесниці – вони принципово з дітьми говорять російською, щоб їм легше було у школі.

– А як слобожан, не тягне до «матері міст руських»?

– У мене прабабуся кілька разів пішки на прощу ходила до Лаври. Казала: «Той життя не знав, хто в Лаврі не бував». У нас дуже багато паломників до Києва їздить, до Почаївської та Святогірської лавр. Київ для мене настільки дороге, рідне місто – стільки разів там була, а все одно хочеться ще. Москва – суєтне місто, хоча й чисте, а в Києві все одно легше дихається, душею відпочиваєш. Можливо, тому що до Москви тільки у справах їздиш, треба все поспіхом... А до Києва приїжджаєш – Лавра у мене цілий день займає. Але мені важко себе якось ідентифікувати. Мабуть, оскільки я живу в Росії – значить росіянка. Коли я народилася, понесли татів паспорт, і у свідоцтво про народження записали «руська». Коли сестра народилася, був мамин паспорт, і записали «українка». І от у сім'ї мама з сестрою – українки, а ми з батьком – росіяни. Правда, зараз уже з паспортів графу «національність» прибрали. Росіяни ми всі...

ОДНА ДОРОГА З ТРЬОХ

«Україна Молода». – № 203. – 30.10.2010.

Воронеж таки перейшов на московське «акання», але повноцінною часткою Московщини не став. Тут і дихається легше (навіть поруч із ГУВС), і люди привітніші. Мабуть, на характері регіону позначається близькість України. Зокрема – присутність українців у діловій та науковій еліті регіону. Один із них – Анатолій Корнієнко. Людина, яка навчила Воронежчину вирощувати буряк. І не тільки.

Живе Анатолій Васильович у селищі Рамонь. Зустріч із ним організував ще один українець, заступник голови Товариства українців Воронежчини «Перевесло» Дмитро Денисенко. До Воронежа кореспондент «УМ» потрапив у рамках програми, де зустріч із земляками не була прописаною, але хто сказав, що гостинність притаманна лише кавказцям...

Щодо офіційної біографії професора Корнієнка, то перерахування усіх його державних та громадських посад, наукових досягнень і нагород за обсягом приблизно дорівнює даному нарису. Якщо ж дати розшифровки науковим термінам, якими рясно пересипаний його життєпис, – вийде середніх розмірів монографія. Посада, яку наш герой посідає сьогодні, звучить так: завідувач лабораторії селекції цукрових буряків на фертильній основі Всеросійського НДІ цукрових буряків і цукру

ім. А.Л. Мазлумова. Фертильність, хто не в курсі – це щось протилежне стерильності. Стерильність же не проста, а цитоплазмічна... Отож, мабуть, є сенс завершити цей розділ на тому, що Анатолій Васильович є членом ще деяких академій (зокрема й Української академії аграрних наук). Та з набагато більшою гордістю сам академік повідомив:

– Мене вибрали членом Українського товариства генетиків і селекціонерів Черкащини. Там у мене отакі козаки є! І тепер ми тут свій осередок зробимо.

Чому саме Черкащина обрала Корнієнка? До 1988 року він очолював Центральну селекційно–генетичну станцію Всесоюзного НДІ цукрового буряку. Власне, НДІ розташовувався в Києві, а станція – в Умані. А ще до того, як потрапити на станцію (тоді ще «просто» селекційний пункт – додаток «генетичний» і «центральний» статусу заробив якраз Анатолій Васильович), він устиг закінчити Уманський сільськогосподарський інститут, Уманський педагогічний (без відриву від роботи... другим секретарем Тетіївського РК ЛКСМУ) і захистити дисертацію. Але найбільше академік пишається тим, що першим рядком у його трудовій книжці записано «слюсар на цукровому комбінаті». Комбінат був у рідному селі майбутнього генетика.

– Жоден директор інституту не починав свою кар'єру на цукровому заводі. Спочатку я точив ножі для різки буряку; потім направили мене на курси майстрів КВП. Ну, а потім вступив в Уманський сільськогосподарський інститут. Після закінчення ВУЗу можна було трьома дорогами йти: у художню самодіяльність і далі – в артисти, можна було – по партійній лінії, а я обрав науку – вступив до аспірантури Всеросійського НДІ цукрового буряку.

Свій артистичний хист господар продемонстрував, зачитавши невідому гумореску Павла Глазового. Зміст такий: кум Гнат розповідає кумові Тимошці, буцімто в Києві будинки прикрашають пам'ятними дошками: «Тут жив художник», «Тут – письменник». А от чи прикрасять, сумує Гнат, його хату, як він помре?

«– Не журись, – сказав Тимошка
І утішив Гната. —
Ми напишем на фанері:
«Продається хата».

Інтонаціями й широкими жестами виконавець нагадав незабутнього Андрія Сову. Між іншим, Анатолій Васильович познайомився з Глазовим, коли, працюючи ще в райкомі, став лауреатом обласного конкурсу читців.

– Коли Павло Прокопович приїхав у Тетіїв, я брав участь у концерті в Будинку культури, – згадує Корнієнко. – Виступаю – і забув одне слово. Запитав у Глазового просто зі сцени, а весь зал: «Це він перевіряє, чи знає автор свої вірші!».

Стевія і цикорій – отака річ!

У лютому Анатолій Корнієнко відзначив 70–ліття. За більш ніж 40 років у науці він багато чого створив, починаючи від нових коренесховищ і закінчуючи науковою радою із захисту дисертацій при Інституті Мазлумова. А головне –

вивів 68 нових сортів і гібридів: в основному цукрового буряку, але в його науковому доробку інші культури теж представлені, зокрема, два сорти стевії.

– Стевія – це рослина південноамериканського походження, в якої солодкий білок, стевіозид. Її листки солодші за цукор у 150 разів, а сам стевіозид – у 280—300. І якщо у цукру є певні протипоказання, то стевіозид знімає проблеми із цукровим діабетом. З одного гектара отримуємо по 900 кг листя...

– Малувато буде.

– А ти помнож 900 кг на оті 150 разів... Цьогоріч, після пожеж, врожайність цукрового буряку на Воронежчині – 150 центнерів із гектара. Проблема ж навіть не в кількості цукру з одного га, а в його якості. Ми сьогодні маємо 50 відсотків цукру з тростини, він викликає рак і діабет – тому що існує генетична й інформаційна пам'ять рослини, тварини й людини. І якщо ти порушуєш її баланс, виникають усі хвороби. Чому мужики в Росії живуть по 56 років? Ми їмо й п'ємо казна–що. Ми з цикорієм ведемо роботу – теж в Умані почали. Як і стевія, для діабетиків – отака річ! Там є речовини, що блокують розвиток хвороби. Цикорію ми можемо зараз видавати 500—600 центнерів з гектара. Це вже не ті палички, це коренеплоди на рівні буряка. Як оцей стакан...

Директором Інституту Мазлумова Корнієнко пропрацював 15 років – з 1988 по 2003. Пониження в посаді сприйняв як подарунок долі й з новими силами почав створювати нові гібриди на новітньому науковому підґрунті.

Інфаркт як дарунок долі

Перший інфаркт наздогнав ученого в 1996–му, другий – у 2010.

– Я вдячний Господу Богу і за перший, а за другий – то вже точно. Тому що: «Корнієнко, подивися, що ти робиш?! Куди йдеш?». «Запали свою зірку, віддай серце людям» – це в Євангелії написано. Я його щодня читаю. Тому що Господь не кожного допускає до розуміння відразу всього, і часто буває: «Овва! Чому ж я це минулого разу не зрозумів?!».

Мабуть, це національна наша риса – невміння довго рюмсати. Варто було згадати про долю, якій не слід нас цуратися, як хазяїн потужним баритоном, без найменшого фальшу грянув: «Гей, наливайте повнії чари!..».

– Ніколи не думав, що зможу так співати. Коли захворів на інфаркт, розробив систему реабілітації. Пливу в басейні чи в річці: туди – обличчям у воду, назад – на спині. Дихання ставлю. Ще відкриття. Один нобелівській лауреат винайшов препарат для очищення, який коштує 2 тисячі рублів. Не по кишені; почав розбиратися. Виявилося, це поєднання лізину з аскорбіновою кислотою. Але лізин міститься в сироватці, аскорбінка – у відомих усім горошинках. І я сьогодні перше й друге приймаю. Це дало мені можливість почистити голосові зв'язки. А також – тримати хвіст пістолетом...

ДОСЬЄ «УМ»

Корнієнко Анатолій Васильович

Доктор сільськогосподарських наук, професор, член–кореспондент Російської академії сільськогосподарських наук. Видатний учений у галузі генетики, селекції буряків.

Народився 25 лютого 1940 року в селі Кашперівка Тетіївського району на Київщині.

Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут.

Директор (1971—1988) Центральної селекційно–генетичної станції НВО «Цукровий буряк» у м. Умань. З 1988 р. – директор Всеросійського НДІ цукрових буряків і цукру ім. А.Л.Мазлумова; з січня 2003 – керівник селекційного центру цукрового буряку Росії.

Заслужений діяч науки Російської Федерації.

Автор більше ніж 225 наукових праць, зокрема книг і монографій та одного наукового відкриття. Отримав 29 авторських свідоцтв і патентів.

ЗАДОНЩИНА

«Молодогвардеец». – №42. – 20.10.2010. – С. 10.

Так сталося, що в Росії я не бував з тих самих пір, як вона вийшла зі складу СРСР. Тому деякі нинішні особливості її буття відразу кинулися в очі. Уже на кордоні. Ні, по обидва його боки прикордонники й митники до пасажирів поставилися практично з однаковим лібералізмом. Але якщо наш прикордонник звіряв наші дані, натискаючи на кнопки якогось приладу на зразок смартфона, то його російський колега те ж саме робив, зарившись у якийсь товстючий талмуд.

Те, що адміністратор у готелі (приватному) навіщось копіювала на ксероксі обрані сторінки мого українського паспорта, здивувало не дуже. Але коли, по потребі, зайшов до павільйону мобільного зв’язку купити місцеву сім-карту, моє українське громадянство створило в рядах продавців ґвалт. Один з продавців навіть засумнівався, чи маю я право на мобільний зв’язок у Російській Федерації, а потім довго возився з ксероксом, знову копіюючи мій «тризубий» паспорт. Але я пережив і це.

Найбільш несподіваним було почути вимогу пред’явити документ, що надійшла від… приймальника в камері схову воронезького вокзалу. Слід думати, уся ця суворість викликана загрозою терористичних актів. Слава богу, з іншими методами антитерористичної боротьби мені познайомитися не довелося, і взагалі Вороніж не справляє враження прифронтового міста. Люди, у більшості своїй, відкриті й доброзичливі.

«Стаття 19»

Головним моїм «опікуном» у цій поїздці був Центр захисту прав ЗМІ, але ще до того, як мені вдалося поспілкуватися із керівником Центру Галиною Араповою, я познайомився й поспілкувався з докторантом Університетського коледжу Лондона Федерікою Прина. Сьогодні вона пише докторську дисертацію на тему міжетнічних конфліктів у Росії, а з Галиною вона познайомилася ще коли була активістом руху «Стаття 19».

– «Стаття 19» – стаття Всесвітньої декларації прав людини, яка захищає свободу слова. Ми займалися свободою висловлювання думки, свободою ЗМІ. В університеті графства Есекс учені років 20-25 тому вирішили, що треба

захищати свободу ЗМІ. Вони якраз досліджували проблеми свободи слова й підійшли до проблеми по-науковому. Тоді такої організації не було – і вони вирішили її створити, щоб допомагати журналістам. Були фахівці по Африці, по Східній Європі. Але й в Англії іноді бувають проблеми.

Загалом, теж свого роду самоорганізація. Тільки в Західній Європі звикли дивитися на свої громадянські обов'язки дещо ширше, ніж у нас. У тому числі – у географічному сенсі. На моє запитання, чи знає що-небудь Федеріка про проблеми російських українців, вона відповіла негативно – і тут же випитала в мене все, що я про це знаю. Таке ось вийшло перехресне інтерв'ю.

Спадкоємиця Дукаліса

Директор Центру Галина Арапова – особа, можна навіть сказати, легендарна. Зокрема тому, що на посаді голови Громадської ради при Головному управлінні внутрішніх справ по Воронезькій області вона замінила самого Сергія Селіна – актора, що виконує роль Толі Дукаліса у всенародно улюбленому пітерському серіалі «Менти». Селін – актор затребуваний, йому важко викроїти час для громадської роботи, тим більше в місті, хоча для нього й рідному, але такому, що знаходиться за тисячу кілометрів від його будинку. А Галина – юрист за освітою й громадський діяч за покликанням. Тому вона та її колеги по Раді перетворили його на дієвий орган боротьби з міліційним беззаконням. Напевно, і тому теж новини про жорстокість російських «побратимів» Дукаліса найрідше приходять саме з Воронезької області.

Але Раду при ГУВС, при всіх її перевагах, не можна назвати формою громадської самоорганізації. А ось Центр захисту прав ЗМІ – можна.

- У 1995 році Фонд захисту гласності (Олексій Сімонов, рідний син Костянтина Сімонова, «того самого». – «МГ».) почав створювати мережу організацій у регіонах – в один чудовий момент вони вирішили, що неможливо контролювати ситуацію зі свободою слова й захищати права журналістів, знаходячись у Москві. У 1996-му зареєстрували 8 центрів. Власне кажучи, не Сімонов їх реєстрував; просто Фонд захисту гласності виступив як один із співзасновників. Організації зареєстрували в Поволжі, на Уралі, на Півдні Росії, на Північному Заході. У Сибіру, в Новосибірську. На жаль, до сьогодні дожили тільки ми.

– Чому?

– Відсутність фінансування, у першу чергу. Люди займалися цим до тих пір, доки Сімонов знаходив їм гроші. Як тільки мова зайшла про те, що розвиватися потрібно самим, робити нові проекти – усі відразу якось

похнюпилися. До того ж переважна більшість людей, що працювали в регіональних організаціях, займалися цим окрім основної своєї роботи. Хтось був юристом великої телекомпанії, хтось – журналістом в якому-небудь видавничому домі. Неможливо займатися тим, чим ми займаємося, – і працювати в одному зі ЗМІ. А ми тут займалися тільки цим.

«А судді хто»?

– Де ж ви знаходите засоби фінансування?

– Та там же, де й інші – на комерційних проектах. З одного боку, фінансування грантове, з іншого – реалізуємо комерційні програми. Платні семінари проводимо за інформаційним законодавством. У нас же вузька правова спеціалізація – у країні десь 50 юристів, які цим займаються.

– Хто здебільшого ініціює справи проти журналістів?

– У наших річних звітах є відносно цього статистика. Ну, ось раніше, у кінці 90-х, велику частину позивачів складали чиновники. Потім ситуація стала змінюватися: люди почали більш-менш дізнаватися про свої права, і баланс почав вирівнюватися. Кількість чиновників-позивачів скоротилася, кількість громадян збільшилася. Потім прийшов до влади Путін, який знову збудував жорстку вертикаль, і тепер чиновництво зміцніло, знахабніло – вони знову часто стали подавати позови.

– І який контингент «простих» громадян?

– Від домогосподарок до бізнесменів. Причому, як правило, чим нижче статус того, хто скаржиться, тим більш обґрунтований його позов. Напевно тому, що вони йдуть до суду тільки якщо їх зовсім уже допекли. А чиновники здебільшого ображаються на критику.

– А як поводяться судді?

– Судді… У тих регіонах, де ми з ними працювали – а ми проводимо семінари для суддів...

– Платні?

– Ви що! Слава тобі, Господи, якщо вони тебе допустять до власної персони... Семінари з суддями ми проводимо по міжнародному праву, по Європейській конвенції про публікацію на сайтах усіх рішень судів. Теж ніби якби Закон про допуск до інформації. І ось там, де судді на наших семінарах були, – вони дуже адекватно сприймають посилання на Європейську конвенцію. І, слід сказати, їм подобається в цьому розбиратися, тому що це нове знання, яке вигідно відрізняє їх від інших колег-суддів. Йому приємно, коли він красивий документ складе, коли рішення вмотивоване. Тому судді, з якими ми працюємо, виносять якісні ухвали, які практично ніколи не відміняються. Взагалі відсоток виграних нами справ більше дев’яноста п’яти.

Іноді ми виїжджаємо за межі свого регіону… У Тулу ми практично не їздимо, зате регулярно консультуємо Казань, Єкатеринбург. Просто коли про нас дізнаються журналісти в цих регіонах, вони до нас звертаються. Ми навіть у Ямало-Ненецькому автономному окрузі допомагали вести справи. Щоправда, ми туди не їздили, це нереально. Але консультуємо.

А ось там, де професійних медіа-юристів немає, там, звичайно, усе сумно. Або – де дуже суворий контроль з боку влади. Чи в Москві. Там є медіа-юристи, але справи там розглядаються істотно гірше, ніж у нас.

– Ви до Європейського суду часто звертаєтесь?

– Так, у нас уже дві виграшні справи, ще десять або більше чекають на своє рішення.

– Чекаєте перемоги?

– Ну, я нічого не можу передбачати, але ми відправляємо до Європейського суду з прав людини лише ті справи, які нам здаються очевидними.

Проміжний стан

Центр Галини Арапової спеціалізується на медіа-праві; про інші форми самоорганізації розповідали інші співробітники центру, проте близько познайомитися з діяльністю всіх об'єднань, які були названі, виявилося нереальним у відведений мені термін. Усе ж з деякими активістами я зустрівся, а загальну по Воронежу картину (не дуже райдужну) намалював для луганського гостя Ілля Сиволдаєв. У Центрі захисту прав ЗМІ Ілля – зовнішній консультант, а так, наскільки я зрозумів, він входить до об'єднання правозахисних та громадських організацій Воронежа:

– Там багато організацій. «Міжрегіональна правозахисна група», штаб-квартира Молодіжного правозахисного руху. Останній досить-таки активно працює не лише в Росії, але й в Україні. Є Конфедерація вільної праці – такі нові профспілки, на жаль, не дуже численні.

– Є приклади ефективної самоорганізації населення у Воронезькій області?

– Не лише у Воронежі, але й у цілому по РФ зараз активно виступає рух батьків, що вимагають виконання статті Конституції, що гарантує право на безкоштовну дошкільну освіту. У зв'язку з демографічним ростом виникла велика проблема нестачі дитячих садків. Із цього приводу голодовки проводяться, інші акції.

Що стосується незалежних профспілок… Буває, якісь конфлікти призводять до збільшення їх чисельності. Коли ж адміністрація виявляється сильнішою, іноді вони навіть припиняють своє існування. Наприклад, у нас було муніципальне підприємство «Тепломережа». Його практично приватизували; підприємство припинило існування. Профспілка була досить-таки потужна, бойова. Але від усієї профспілки залишилася тільки Марина Бойко, її голова, яка в нас у приймальні продовжує консультувати з трудових питань. Вона зараз безробітна. Щоправда, без роботи не сидить, оскільки багато людей приходить у зв'язку з тим, що наднормові не платять, або, там, невірно звільнили.

– На якій, по-вашому, точці знаходиться сьогодні процес структуризації суспільства в Росії взагалі й у Воронежі зокрема?

– Я думаю, що це рівень «болота». Поки, що називається, смажений півень не клюне, ніхто особливо й не приділяє уваги тому, що треба щось робити. Ось зараз у плані капітального ремонту є проблема, як отримати кошти

й як зробити так, щоб кошти не були розкрадені. З Федерального фонду реформування ЖКГ – він виділяє основну масу грошей, але там має бути співфінансування з рівня регіонального й муніципальної влади. І 5% ще мають самі жителі, власники цього житла вкласти.

– О-о! Ну й наскільки активно власники житла вкладають свої кровні?

– По-перше, не всі готові чисто матеріально, тому що відсотків 20 населення живе нижче за рівень прожиткового мінімуму. І те, що пенсіонерам нарешті підняли пенсію до прожиткового мінімуму, не сильно поліпшило їх стан. Ріст цін триває, а статистика продовжує запевняти, що прожитковий мінімум залишається стабільним. А по-друге, реформування ЖКГ у нас полягає в тому, щоб передати це господарство з муніципальної власності в приватні руки. А «приватні руки» належать тим, хто в цьому ЖКГ працював і раніше, і раніше крав. Зараз вони продовжують красти через усіляких посередників.

– У вас багато приватних жеків?

– Ну, так. Вони практично всі в нас приватні. Звичайно, є КЕЧ Міністерства оборони. Воно ніби як державне. Решта всі приватні.

– А якщо цим приватникам протиставити Товариства власників житла?

– Ці жеки змінили назву на «Управлінські компанії», які створили кишенькові ТВЖ, щоб зображувати деяку видимість того, що хтось щось робить. Понастворювали фіктивних структур. Зразки підписів у них є. Підробка документів у нас карається згідно з законом, але знаєте як: дуже багато грошей зрубали й, що називається, умотали в невідомому напрямку. Було дуже багато обманів із приводу пайового будівництва. Люди останні гроші несли на те, щоб житло побудувати. На першому етапі видимість будівництва зображувалася активно, потім усе кидається, і хазяї зникають. Із цього приводу теж маса всяких голодовок була, вимог до влади знайти й повернути гроші.

– У зв’язку з літніми пожежами до вас часто звертаються?

– Буває, консультуються. Узагалі, відновлення йде активно, але компенсують втрати тільки тим, хто реально жив у селі. Дачникам втрати від пожежі не компенсуються. У нас багато елітних дач згоріло, у тому числі дача сина колишнього губернатора. Народ із цього приводу злорадіє.

«Нашого цвіту…»

Як українця мене дуже цікавило життя української діаспори у Воронежі. Особливо хотілося побувати в Росоші – так би мовити, столиці закордонної Слобожанщини з автохтонним українським населенням, але Воронезька область виявилася вдвічі більшою за Луганську по площі (при приблизно однаковому населенні). На поїздку пішов би цілий день – якого в запасі в мене не було. Але пощастило – із нагоди виходу чергової своєї книги росошанський журналіст і письменник Петро Чалий приїхав до Воронежа, де ми й «перетнулися».

Багато дізнався про роботу організації українців Воронежчини «Перевесло». Національні культурні товариства – це теж форма самоорганізації, але розповісти про них вийде вже наступного разу.

P.S. Поїздка до Воронежа відбулася в рамках проекту «Транскордонний репортаж» Східноукраїнського центру громадських ініціатив, що здійснюється за фінансової підтримки Фонду ПАУСІ та Національного фонду розвитку демократії (NED).

ДМИТРО ДЕНИСЕНКО

«МОЛОДА ГВАРДІЯ»: СИМВОЛ НЕЗЛОМЛЕНИХ ДУХОМ

Інформаційний портал газети «Коммуна» www.communa.ru

Далекий – близький / Наш час дає шанс об'єктивної оцінки діяльності легендарної антифашистської молодіжної організації

Часи змінюються, а красиву легенду на ім'я «Молода гвардія» знову витягують з шафи історії й намагаються подати під соусом, відповідним насущним ідеологічним віянням. Попит на патріотизм буде завжди. Монополія назви зруйнована – наприклад, у нас діє Всеросійська громадська організація під цим ім'ям. Але мова сьогодні буде про ту «Молоду гвардію», яка була створена незабаром після початку німецько-фашистської окупації міста Краснодону Луганської (тоді – Ворошиловградської) області України (окупація почалася 20 червня 1942 року). На жаль, в недавньому минулому ці хлопці, що боролися з фашизмом у далекому шахтарському селищі, набули прямо-таки легендарного вигляду завдяки роману Олександра Фадєєва, а потім і знятому режисером Євгенієм Герасимовим художньому фільму.

Правду від брехні відрізнити складно, та й сам Фадєєв писав: «Я вважав за можливе вносити елементи вигадки». Це підштовхує численних дослідників до пошуку правди.

Прикмети нового часу

Сьогодні Краснодон – місто біля кордону з Росією. Напевно, ще років двадцять тому ніхто з місцевих жителів і уявити не міг, що тут буде прикордонна застава, хоча умовна межа між республіками великої країни існувала.

– «Молода гвардія» – це наша загальна історія, – говорить завідувачка експозиційно-виставковим відділом музею «Молода гвардія» в Краснодоні Галина Чапанська. – Ніколи й ніхто не зможе розділити боротьбу проти нацизму росіян, українців, поляків, чехів і представників багатьох інших народів. Молодогвардійці завжди будуть символом подвигу всіх тих, хто в окупованих містах і селах як міг боровся з фашизмом.

Привітність Галини Іванівни та її колег дещо вразила – вони навіть відклали справи, аби зустрітися з журналістом, що несподівано нагрянув з Воронежа. Утім, у ході бесіди з'ясувалося, що в музеї давно не було відвідувачів з Воронежа. «Раніше ми тісно співпрацювали з Павлівським бюро подорожей та екскурсій, і школярі з усіх районів Воронезької області були в нас у музеї постійними гостями, – продовжує Галина Чапанська. – Але сьогодні ситуація змінилася – з Росії організованих груп школярів практично не буває, навіть із сусідніх районів Ростовської області. Організація поїздок дуже ускладнилася – наприклад, батьки дитини повинні сплатити недешеві нотаріальні послуги щодо оформлення доручення на керівника групи, додайте транспортні проблеми з перетином кордону. Сподіваюся, що всі ці обов'язкові вимоги все-таки зроблять

такими, аби вони не перешкоджали, а допомагали спілкуванню, і воронежці знову змогли б у нас частіше бувати».

Музей «Молода гвардія» в Краснодоні, не дивлячись ні на які поширювані в Росії чутки, продовжує працювати, поповнюватися експонатами. Тут працюють дослідники, знайомство з музеєм включене в систему патріотичного виховання українських школярів. У день нашого приїзду тут були групи дітей з одного з райцентрів Луганщини, з Харкова, а також якась делегація солідних громадян, яким слова екскурсовода перекладалися англійською мовою.

До Воронезької області у науковців музею особливе ставлення – наш край є батьківщиною командира «Молодої гвардії» Івана Туркенича. «Я народився 15 січня 1920 року в селі Новий Лиман Петропавловского району Воронезької області», – писав у всіх анкетах Іван Васильович. Земляки пам'ятають і шанують його пам'ять – пам'ятник Туркеничу стоїть у школи в центрі Петропавловки. Ось тільки школярі вже не бувають у тому місті, де пройшов героїчний час, і в музеї, де Івану Васильовичу й молодогвардійцям присвячені всі експозиції.

Там, де панує пам'ять

Краснодон справив гнітюче враження, незважаючи на сонячний світлий день. З «бігбордів» поруч доріг на мене, замість реклами, дивилися замурзані обличчя шахтарів, які нагадували про важливість дотримання техніки безпеки праці в забоях фразами на кшталт: «Гірник, пам'ятай! Удома на тебе чекає сім'я». Відчувалося, що це «гаряча тема». У центрі міста, недалеко від відомого пам'ятника молодогвардійцям, встановлена на постаменті розрубана вагонетка.

А поруч – алея загиблих шахтарів: ось 54 загиблих в забої, ось 29, ось 80… Якщо захочете пройти до меморіалу «Нескорені» – закритому шурфу колишньої шахти, куди скидали ще живих молодогвардійців, – то по дорозі побачите з душею зроблені пам'ятники загиблим землякам-афганцям, трохи далі – чорнобильським ліквідаторам. Тут же – недобудови, що зіяють порожніми западинами вікон. У місті розвиненої гірничорудної промисловості це виглядає, на мій погляд, деяким докором нинішній владі.

Напевно, таким же гнітючим було перше враження від усипаного вугільним пилом і спученого курганами-териконами шахтарського селища й у батьків Туркенича, які наприкінці 1920 року перебралися на копальню Сорокіно (Краснодон). Але чому це місто стало новою адресою проживання селянської сім'ї? Річ у тому, що в Краснодоні влаштувався брат матері Івана – колишній комісар Богучарського більшовицького полку Спірідон Іванович Шабельський. Феона Іванівна, матір Івана Туркенича, згадувала, що брат стояв у витоків зародження копальневої комсомольської організації. Він же спочатку допоміг сім'ї улаштуватися на вулиці Садовій, будинок 18. Складно сказати про істинні причини переїзду. Наприклад, в анкетах Іван Туркенич про своїх батьків писав так: «До революції батько – батрак. Нічого не мав. Мати – домогосподарка». Утім, за тих часів щось писати в біографії інше могло означати обмеження в здобутті вищої освіти, у правах проживання. До того ж, про багато що він міг і не знати – адже на час приїзду сім'ї до Краснодону Івану не виповнилося й року.

Доля розпорядилася так, що саме Іван Туркенич виявився єдиним з молодогвардійців – кадровим офіцером Червоної армії. У 1940 році він вступив до Севастопольського училища зенітної артилерії, у числі курсантів якого й приймав перший бій з фашистами. Далі переформовування, курси командирів мінометних батарей і з травня 1942 року – на Південно-Західному фронті. Улітку в запеклих боях на Доні зазнав важких втрат 614-й винищувально-протитанковий артполк, помічником начальника штабу якого був на той час лейтенант Туркенич. Частина потрапила в оточення, виходили групами або самостійно. «Декілька днів блукав по зайнятій німцями території з однією думкою: щоб то не було прорватися до своїх. Але мені не пощастило. На лінії фронту німці схопили мене й під вартою доставили до табору військовополонених», – згадував Іван Туркенич. П'ять днів і ночей страшного табору, а на шостий, коли полонених переганяли на нове місце (убік Суровикіно Ростовської області), Туркенич втік. «З голоду й втоми я абсолютно знесилив. Тепер уже нічого було і думати про перехід через фронт». Вирішив пробиратися до Краснодону, який, як здавалося, був поряд…

Навесні 1943 року Іван Туркенич складе детальний звіт про боротьбу юних краснодонців з окупантами. Ці матеріали й спогади командира молодогвардійців у фронтовій газеті «За нашу перемогу» у значній частині стануть основою для роману Фадєєва. Так і не встановивши зв'язку з партизанами, Туркенич почав готувати юних підпільників до головної операції – нападу на ворожий гарнізон. Був розроблений детальний план захоплення міста, розставлені сили. Розвідка зібрала великі відомості про супротивника. У льосі під міською лазнею накопили солідний арсенал: 15 автоматів, 80 рушниць, боєприпаси. Вирішальний бій планувалося провести у січні 1943 року. Але прямо на Новий рік декілька безтурботних молодогвардійців потрапили до поліції, обікравши вантажівку з різдвяними подарунками. Почалися масові арешти. За рішенням штабу всім, хто залишився на волі, було наказано негайно покинути місто. Як відомо, з 92 членів «Молодої гвардії» (таку цифру дає офіційна радянська історіографія) лише 11 вдалося сховатися від гестапівців.

Останній бій Івана Туркенича

Вислизнув з Краснодону й Туркенич. За однією версією дослідників, він пішов назустріч радянським військам, що наступали, за іншою – він уже знав про партизанський загін, що діяв у лісі під Станицею Луганською, і попрямував туди. Зрештою, дані про перебування його в цьому загоні існують. Але після звільнення району йому, як кадровому офіцерові, не вдалося піти від всюдисущого «Смерша». Допитували його з пристрастю – тоді за суворим наказом №270 усі військовослужбовці, що потрапили у полон, оголошувалися дезертирами й зрадниками, а члени їх сімей втрачали державну допомогу. Але швидкий суд несподівано змінився милістю: країна дізналася про подвиги «Молодої гвардії». За розпорядженням Сталіна діяльність юних підпільників у Краснодоні досліджувала спеціальна комісія ЦК комсомолу. Визначили, звичайно, і роль їх командира. Але п'яти днів німецького полону йому до кінця не пробачили. 13 вересня 1943 року п'ятьом молодогвардійцям присвоїли звання

Героїв Радянського Союзу. У первинному списку Військової ради Південно-Західного фронту на вищу нагороду країни значилося й прізвище Туркенича. Проте рядок цей потім зник. Командира «Молодої гвардії» нагородили орденом Червоного Прапора й відправили до діючої армії. Туркенич відважно бився, звільняючи Київ, Житомир, Тернопіль, Львів.

У серпні 1944 року Іван зустрів свій останній бій. Наступ наших військ тоді захлинувся в болотах під польським містечком Глогов. Укріплені артилерією й дотами ворожі позиції треба було прорвати щоб то не було. Зволікання оберталося незліченними втратами. Капітан Туркенич повів у бій одну з рот, командир якої загинув напередодні. Кинджальний перехресний вогонь усякий раз притискав наших бійців до землі на відкритій низині. Тут або пан або пропав. Капітан ривком піднявся з шеренги, що залягла: «За нашу Батьківщину! Вперед!». Фронтовий друг Туркенича, Семен Сірих, потім згадував: «І ось перший, другий, п'ятий, поборовши боязкість і страх, не звертаючи уваги на осколки, що дзижчать, і кулі, побігли за своїм командиром. Дружне «ура» нестримно наближалося до окопів супротивника. Незабаром ті, що атакували, досягли околиці містечка, а потім увірвалися до Глогова. У сум'ятті бою ніхто не помітив зникнення Туркенича. І тільки потім санітарка Людмила Худолинська знайшла його, прошитого уламком снаряду, у чорній обпаленій воронці».

Врятувати капітана не вдалося. Після війни його прах був перенесений на кладовище воєводського центру Жешув. На могилі – надгробний напис польською та російською мовами «Героєві «Молодої гвардії» Івану Туркеничу – громадяни Жешувського воєводства». А тоді після його загибелі командування 60-ої армії клопотало про надання Туркеничу звання Героя Радянського Союзу. Повторно. І знову дістали відмову. «Золотої Зірки» командир «Молодої гвардії» капітан Іван Туркенич був удостоєний лише через 46 років, 5 травня 1990 року.

Командир і вихователь

Тільки сьогодні, аналізуючи спогади очевидців, розумієш, як нелегко було Івану Туркеничу з цими відважними хлопцями й дівчатами (Олегу Кошевому в день страти було всього 16 років!). Перегортаючи сторінку за сторінкою бачу, що не всі з них ще до кінця усвідомлювали, що це була вже не гра «у війну», а справжня війна з її жорстокими законами, війна зі злісним і підступним ворогом. І варто тільки здогадуватися, якої сили волі, якої праці коштувало Туркеничу сказати «ні», коли хто-небудь з його молодших товаришів пропонував відчайдушний, але явно нездійсненний план чергової бойової операції.

Член «Молодої гвардії» Георгій Арутюнянц згадував, що авторитет Івана Туркенича серед підпільників був незаперечний. При обговоренні важливих питань Ваня «говорив спокійно, чітко, тоном командира. Він розумів, що це треба не для того, аби підкреслити зараз своє «я», а щоб підпорядкувати зусилля групи людей єдиній волі, єдиному задуму».

А сам Іван Туркенич у своєму звіті писав: «Доводилося утримувати занадто гарячих, нагадувати про обережність, про відповідальність кожного

перед організацією та її загальною справою. Листівки, робота серед населення, диверсії на шахтах – це здавалося деяким товаришам недостатнім».

У багатьох дослідників викликає сумнів використання терміну «підпільна» до організації. Наприклад, луганський історик і громадський діяч Володимир Семистяга мені доводив: «Чи може бути «підпільною» організація, у якій 92 особи? Підпільні організації – це «двійки», «трійки», ну «п'ятірки». Їх може бути декілька на одній території, але вони ніяк не мають бути пов'язані між собою». До речі, у числі тих, що залишилися в живих молодогвардійців, – сестри Іванцови, які пройшли підготовку в НКВС для ведення підпільної роботи (спогади їх брата – Кіма Іванцова). За збігом обставин потрапила до рук фашистів Люба Шевцова, яка також пройшла спецпідготовку в НКВС, - її впізнав зрадник у Луганську, де вона сховалася в період арештів, що почалися в Краснодоні.

Іван Туркенич у своїх спогадах також погоджується з тим, що причиною жорсткого розгрому організації стало те, що «були й такі, хто, недооцінивши небезпеку або виявивши нерішучість, упустили час – позначилася психологічна непідготовленість до такої ризикованої справи, як підпільна боротьба з ворогом». Як же в такому разі організація змогла існувати й діяти майже півроку?

На це дають найбільш правдоподібну відповідь сучасні дослідження. Юрій Козовський упевнений, що «викрити організацію було легко – це були школярі, виховані комсомолом і повні романтизму». Але чому Фадєєв умовчує про батьків більшості з них? Чи старше покоління не прагнуло до боротьби з ворогом? Трохи відкрити завісу секретності вдалося тільки останніми роками, завдяки документам з раніше закритих архівів. І тут з'ясувалося, що багато батьків і служили в тій самій «поліції», працювали на підприємствах, що дають продукцію на потреби окупантів. Ось і терпіли батьки «дитячі витівки» в місті до тих пір, поки слух про це не дійшов до гестапо…

Процес пошуку винних у загибелі «Молодої гвардії» нагадував пошук ворогів народу. Був розстріляний Геннадій Почепцов, виведений у романі Фадєєва зрадником, хоча реально як фактичних доказів, так і прямих свідчень не було знайдено. Сіму Полянську, яка двічі затримувалася поліцією, але обидва рази потім відпущена (а це викликало підозру!), засудили на 5 років ув'язнення з позбавленням права повернутися до Краснодону – вона померла сама в Павлодарі. Юрій Козовський упевнений, що «пошук зрадників» (а таких набралося майже 30 (!) осіб) був покликаний «приховати істинні причини загибелі організації», а саме повний провал підпільної роботи з боку партійних органів. Кім Іванцов згадує, що «поняття ніхто не мав про Лютікова і партійне підпілля», діяльності яких Олександр Фадєєв присвятив нових 11 глав у другій редакції роману. Але це вже інша історія…

Якщо мене запитують, чим займалися юні молодогвардійці, – я відповідаю: давали людям надію. Вони не знищували фашистські автоколони, не рвали мости, а боролися з фашизмом пропагандою. Ось що згадував Іван Туркенич про зухвалу акцію з вивішування червоних прапорів у 25-у річницю Жовтня на вишках шахт, будівлі німецького дирекціона й на найвищому дереві

міського парку: «Був похмурий ранок, коли краснодонці побачили над містом прапори. Звістка про прапори, що розвивалися на вітрі, перелітала з вуст у вуста, з будинку до будинку. Люди висипали на вулицю. Здавалося, сонце зійшло серед ночі. Прапори закликали до нещадної боротьби в ім'я свободи й життя». І що ж все-таки важливіше: підбити танк чи вивісити прапор? Збити літак чи розклеїти листівки?

ЖОЛУДЬ РОМАН

ЛЮБОВ ЗА ІНЕРЦІЄЮ

Інформаційно-аналітичний портал «В засаде» http://v-zasade.ru

Поки політики намагаються повернути Україну то до Європи, то до Росії, там з'явилося нове покоління людей, що не знають Радянського Союзу й не чули про «братські народи». Щоб уявити, як ставитимуться українці до Росії років через двадцять, наш кореспондент поїхав у Луганськ, місто, що традиційно вважається «проросійським».

Луганськ – місто з двохсотрічною історією. Проте духу старовини тут не відчуєш: виникло воно наприкінці XVIII століття не як місто, а як робоче селище. Західні інженери, запрошені Катериною II, знайшли тут залізняк і вугілля. Побудували ливарний завод, навколо нього виросло селище, яке спочатку так і називали – Луганський завод.

Робочим і шахтарським Луганськ залишається й досі. Поки вся Україна святкувала 19-річчя своєї незалежності, Луганськ разом з усім Донбасом готувався відзначати 75-ту річницю трудового подвигу кацапа Олексія Стаханова.

Але час вніс свої корективи, і тепер Луганськ – центр не лише шахтарський, але ще й студентський. Вісім ВНЗ, серед яких шість – національних і державних, – це непогано для міста, де живе менше 500 тисяч осіб.

У готелі з однойменною місту назвою біля стійки адміністрації переді мною стоїть дівчина з валізою. На відміну від мене, вона вже відбуває:

– Я зараз їду. Але я горничну на поверсі не знайшла, де я можу здати ключ?

– Ничего страшного, оставляйте его мне! - незважаючи на шосту ранку, молода адміністратор на ресепшені бадьора й привітна.

– Добре, дякую!

– Не за что! Приезжайте к нам еще! До свидания! – гостя підхоплює валізку й біжить на вулицю.

Луганськ – місто контрастів. Мовних. Як будь-який населений пункт недалеко від кордону з Росією. Це десь у Львові контрастів немає. А тут двомовність звалюється на непідготовлену голову росіянина з силою, здатною зародити шизофренію. Українська мова ллється з динаміків, офіційних телепрограм, дивиться з рекламних щитів, вивісок крамниць і цінників на полицях. Російська панує на вулицях – у розмовах.

Для місцевих це – давно звично.

Активна меншість

Ми сидимо в центрі Луганська в торговому центрі під несподіваною для закордону назвою «Росія». Ні, це не прояв дружби народів, просто за роки радянської влади всі звикли, а міняти, здається, причин немає. Інерція.

– На День незалежності мій друг завернувся в прапор України й пройшов по вулиці. І тут же отримав по морді, – розповідає мій співрозмовник. – За націоналіста прийняли.

Я із сумнівом дивлюся на свою футболку. Вона помаранчева, кольору непопулярного тут політичного блоку.

– А ще ми факельний хід влаштовували. Так люди, що старше, кричали нам: «Фашисти!».

Олександр Биков – студент-політолог Національного університету імені Володимира Даля. І ще він громадський активіст-діяч з молодіжного фонду «Луганщина».

– Молодь зараз дивиться на політику по-іншому, – розповідає він мені. – Це старше покоління голосує за шаблоном – за Януковича. А ми шукаємо, придивляємося до людей.

Коли Олександр говорить «молодь», він має на увазі її активну меншість, на зразок себе. Пасивну більшість, точно так, як і в Росії, на вибори калачем не заманиш.

– У багатьох склалася звичка: якщо береш участь у чомусь – то тобі повинні заплатити. Вибори якраз і зіпсували. Приходиш, говориш: давайте відстоювати свої права! А тебе запитують: скільки мені за це заплатять?

Ті, хто в Луганську відстоює свої права, не прагнуть асоціювати себе з політичними партіями й до «кишенькових» молодіжних організацій відносяться поблажливо. Але зерна від плевел відділяють одразу:

– Свідомі хлопці спрямовані на незалежну Україну, на європейське життя. У більшості інших тут прорадянське мислення. Або «Партія регіонів», або «А мені пофіг, вони всі бандити».

У політиці немає слова «брат»

Те, що Росія – найближчий і найвірогідніший партнер, тут ніхто не заперечує. А ось очікування й побоювання в усіх різні.

– «Партія регіонів» зомбує, що Росія – наш брат, – міркує Биков. – Але в політиці немає слова «брат». Є слова «союзник», «партнер». Ми боїмося знову втратити незалежність, страшно, що історія повториться.

Але з Європою виявилося теж не все так просто, і «свідомі хлопці» це вже виявили.

– Ось Україна стала членом СОТ, і що з того? – ставить риторичне запитання майбутній економіст Олексій. – В Європі дуже строгі стандарти, і нашу продукцію вона до себе не пускає. Отже, співпрацювати з Росією вигідніше. Хоча я, звичайно, хочу, щоб Україна була в Європі.

Але доки «свідомі» мріють про Європу, їх однолітки з «більшості» з надією дивляться в бік Росії. І цікавить їх зовсім не свобода й не європейські цінності.

– Як ти гадаєш, де краще жити, тут або в Росії? – запитую студентку Іру, яка відразу ж відкинула свою причетність до будь-яких громадських, політичних та інших «свідомих» кіл.

Іра відповідає не замислюючись:

- Звичайно, в Росії!

- А чому?

- Там зарплати більші.

Зарплати в Росії дійсно більші. Для селянина з луганського села дві тисячі рублів на наші гроші на місяць – досі щастя. Ось і дивляться молоді з надією в бік російського кордону.

– Я другий рік уже до вас під Воронеж їжджу, – ділиться 29-річний шофер Василь. – На прибиранні полів підроблю – у сім'ї бюджет поповню. Без Росії було б погано.

– Насправді, це чиста прагматика, – заспокоює Олександр. – Наші їдуть у Росію, тому що вона поруч. «Западенці» – ті в Польщі працюють, їм туди ближче.

– А що ж, націоналісти у вас є?

– Ну, зустрічаються. Хоча вони несерйозні: походять, покричать: «Мазепа, Бандера!» – і все. Ніякої політичної програми в них немає.

Простягаю Ірі – єдиній дівчині серед моїх співрозмовників – апельсин. «Дивися, людина в помаранчевій майці подарувала тобі апельсин», – сміються навкруги, а я знову згадую, що цей колір тут не в пошані. У Луганську, якщо хто й голосував за Ющенка, вголос про це зайвий раз не говорить.

– А хто-небудь з вас був у Росії? – запитую наприкінці. Виявляється, що ніхто. Про Росію ці хлопці дізнаються здебільшого з програм Першого каналу. Чомусь це не радує.

– Я думаю, що проблеми дуже схожі – і в нас, і у вас, – намагається вийти на позицію примирення правозахисник Женя. – На відношення впливають стереотипи. Ось через них серед старшого покоління українців – розкол. А в молоді велика мобільність.

* * *

Луганська область у нашому уявленні – це вотчина Януковича, його опора й підтримка. А значить регіон, лояльний до Росії. Дійсно, поки це так. Але зростає нове покоління, яке з нашою країною вже майже нічим не пов'язане. Родичі, які залишилися в Росії в їх батьків і матерів, їм уже не так цікаві. Їздити до нас на відпочинок та екскурсії – ніби теж сенсу немає, та й дорого.

Але українська молодь без уваги не залишається. З нею активно працюють європейські організації, виділяють гранти, розробляють програми обміну. А російський уряд, який на словах зацікавлений у дружбі між братськими народами, у вус не дме. А з цими людьми незабаром нашій країні доведеться будувати стосунки. Чи ми впевнені, що за нафту й газ знову все купимо?

КАПЛУНОВ ВАСИЛЬ

КОЗАЦТВО ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ У НАС І В СУСІДІВ

«Новопсковщина». – № 43. – 22 жовтня 2010 р. – С. 8.
«Новопсковщина». – № 44. – 29 жовтня 2010 р. – С.8.
«Новопсковщина». – № 45. – 5 листопада 2010 р. – С. 8.

1. Козаки чи свинопаси?

Відійшли в минуле просторікування про проблему – хто, «козаки чи свинопаси» (за висловом поета), заселяли нашу Приайдарщину. З часів Байди-Вишневецького, який у 50-х роках XVI ст. придінцевими степами привів запорожців у наш край, і до 30-х років XVIII ст., коли утворилися сотенні містечка Острогозького полку Української дивізії (як тоді звалася Слобожанщина), величезний простір колишнього Дикого поля заселявся козаками (запорозькими і слобідськими) та українськими селянами. Історики зазначають, що колонізаційні потоки з Подніпров'я були набагато потужнішими, ніж з Московії, тому українське населення в цих краях було переважаючим. Окрім того, кількість козаків завжди перевищувала кількість селян. В другій половині XVII ст. виникають хутори і слободи, серед яких по Айдару від верхньої течії: Ровеньки (Ревеньки), Біла Лучка, Осинове, Закам'янка, Закотне та ін.

У 1732 р. відбулося переведення частини острогозьких козаків на Айдар. З цього часу північ нинішньої Луганської області (Старобільщина), схід Бєлгородської (Ровеньківщина) та крайній південь нинішньої Воронежчини стали належати до Острогозького слобідського полку, який був одним з п'яти полків тієї ж Української дивізії. Згадані слободи стали сотенними містечками. Принагідно відмітимо, що на чолі дивізії стояв бригадир (аналог запорозького гетьмана) та командир дивізії (по-запорозькому – кошовий отаман). Український дух був у назві дивізії, етнічному складі полків, козацьких, побутових і обрядових традиціях. Керували ж нею в різні часи люди зі специфічними неукраїнськими прізвищами: Банческул, Поскочін, Бринк, Оліц.

У 1765 р. слобідські козацькі полки були перетворені в гусарські. На цій даті закінчився традиційний (козацький) устрій та законодавчо вводився новий (загальноімперський) устрій Слобожанщини: Українська дивізія в складі п'яти полків була ліквідована, натомість утворено п'ять провінцій, серед яких наша, Острогозька. Я не великорос, але з гордістю пишу «наш Острогозьк», бо це містечко було засноване українськими козаками на чолі з полковником Дзиньківським (Зіньковським), бойовими соратниками Б. Хмельницького у визвольній війні з поляками. Шаную цього полковника, бо він має пряме відношення до нашої Приайдарщини – це за його проханням була споруджена одна з перших церков на берегах нашого Айдару: у 1669 році у Ровеньках (Ревеньках) була закладена церква на честь Святого Миколая, одного з найбільш шанованих «черкасами» святих.

Отож, маємо дві дати: 1558 рік – початок дворічного перебування запорожців Байди-Вишневецького у наших краях, коли він наймався на службу до Івана IV Грозного, захищаючи південні кордони його царства від нападів татар. Це початок діяльності «осадчих» на Гетьманському шляху, коли запорожці осідали в благословенній долині Айдару. Друга дата – 1765 рік. Між цими двома подіями і датами протягом двох століть йшов процес формування козацького укладу на Слобожанщині і Приайдарщині зокрема.

Потім були гусари, але це вже, як кажуть, з іншої опери. Козацтво, а потім і гусари з драгунами, зникли з соціально-політичної арени. Часом донські козаки специфічно оживляли пам'ять слобожан про їх військово-хліборобське (козацьке) минуле, наїжджаючи з плітками на бунтарів у часи двох революцій початку XX ст.

Процес оживлення пам'яті про козацький устрій в Україні матеріалізовувався у спробах реального відтворення козацтва в часи національно-визвольних змагань 1917-1921 років. На державному рівні в армії тогочасної Української Народної Республіки закріплювалася назва «козак» замість «солдат». Козаками себе називали вояки гайдамацьких (по-сучасному - гвардійських) полків Запорозького корпусу (згодом Окремої Запорозької дивізії), які перебували влітку-восени 1918 року на Приайдарщині по лінії Ровеньки – Білолуцьк - Кам'янка – Кантемирівка.

Навіть більшовики піддалися сплеску козацького руху в Україні, відродженню і популярності цього терміну серед населення і в тому ж 1918 році вони створили спочатку полк, потім корпус «червоного козацтва» під командуванням Є. Примакова.

Громадянська війна на теренах колишньої царської Росії поставила чергову крапку на козацтві: «червоне» реформоване, «жовто-синє» - інтерноване в польських таборах, «біле» - розсипалось по ресторанах від Балкан до Парижа.

Та відомо, що історія розвивається по спіралі. Козацтво завжди виходило на передній план, коли виникала потреба захищати своє прикордоння. Так було в часи українсько-татарських, польсько-турецьких, московсько-татарських, російсько-турецьких воєн. Так є і в наш час.

2. Сучасне козацтво на наших теренах

Незалежна Україна офіційно визнає себе позаблоковою державою, тому конфліктувати ні з ким не збирається. З цього посилання і випливає стан сучасного козацтва в Україні. По-перше, козацтво державою не підтримується. Морально – так! На всіх рівнях говориться, що Україна завжди була «Козакією». Але політично і законодавчо – ні, якщо не враховувати нічого не варті декілька Указів Президентів Кучми і Ющенка. По-друге, козацтво для держави «обуза», непотрібний тягар, адже фінансувати не те що козацтво, армію - несила! Ось таке відношення до козацтва української держави, точніше, ставлеників українського олігархату.

Але суспільство вважає інакше. Козацтво відроджується з його глибин, не оглядаючись на державу і свідомо очікуючи неприємностей від конфліктного світу. Чого варті кавказькі війни у сусідів чи світовий конфлікт між християнами і мусульманами! А варті вони того, щоб організовано відтворювався специфічний напіввійськовий соціальний стан – козацтво.

Та цей процес пішов настільки спонтанно, що пора б державі ввімкнути гальма і міцно взятися за кермо. Характерними рисами козацтва все частіше стають анархія і «отаманщина». За сплеском патріотизму і розвитком національної самосвідомості українців виникли десятки «всеукраїнських» козацьких організацій зі своїми гетьманами і генералами. Так, тільки у нас на Луганщині є: Українське козацтво «Лугарі», Козацьке товариство «Луга Кий», Союз козацького народу Луганщини, Окремий Слобожанський Козацький полк ім. Семена Палія, Міжнародна громадська організація «Козацтво Запорозьке», декілька спілок Донських козаків. В одному тільки Старобільську два чи три козацьких генерали, а що вже говорити про область! Блиск погонів і лампаси нагадують оперети, які автор цих рядків у студентські роки любив дивитися в Харківському театрі музичної комедії.

З іншого боку, процес зайшов настільки далеко, що виникають антиукраїнські формування Донського та Кубанського (!) козацтва. Але владі досі не здається дивним, що утворюються іноземні (то й що, що російські!) напіввійськові організації з організаційними центрами, розташованими за межами української держави.

А що ж у нас, у Новопсковському районі? Місцева козацька громадська організація «Айдарська сотня» представляє лише одну всеукраїнську (вона ж міжнародна, державницького спрямування) – «Українське козацтво». Але болячок і тут вистачає, чого варта проблема місцевої козацької «печатки» чи суперечливих пунктів Статуту організації, що паралізують козацьку ініціативу.

3. А як справи у сусідів?

Російський одописець Г. Державін у свій час у творі «Песнь лирическая Россу» писав: «На что тебе союз? О, Росс! Шагни, - и вся твоя Вселенна!». З 1462 по 1914 рік Московське князівство, а потім Російська імперія щодня в середньому приростала на 144 квадратних кілометри. Простий підрахунок показує, що кожного року її територія приростала на 52600 кв. км. Приростала територією, рівною двом Луганським областям. Сьогодні російські козаки з

гордістю заявляють, що «козаки створили Росію». Певною мірою це так і є, бо козацтво в Московії, а потім в Росії, розвивалося зі швидкістю, пропорційною приросту території (експансії). Але так це стало лише після того, як Москва взяла козаків під свій контроль, кинувши їх на підкорення Сибіру, Забайкалля, Центральної Азії, Далекого Сходу, Північного Кавказу. Згодом в центрі Росії і на периферії козаки будуть виконувати поліційні і каральні функції.

На щастя, цього уникли запорозькі і слобідські козаки, проте і без них станом на 1914 рік у складі збройних сил імперії було 12 козацьких військ: від Донського та Кубанського до Усурійського і Амурського.

Нині в російському козацтві ситуація та ж, що і до 1914 року: жорсткий державний контроль за козацькими організаціями. Козаки підпорядковані Головному управлінню козацьких військ при Президенті Російської Федерації. При Президенті існує дорадчий орган – Рада з козацьких справ. Фактично відновлюються ті структури, що існували на 1914 рік, і навіть більше. В кожному федеральному окрузі існує ВКО (Войсковое казачье общество) зі своєю розгалуженою структурою – станицями в районних центрах.

Автор контактував з козаками Ровеньського станичного козацького товариства (РСКО) «Військове козацьке товариство - Центральне козацьке військо» Центрального федерального округу Російської Федерації – осавулом Бондаренком О., заступником отамана Кончаренком І., вахмістром Ковальовим С. Як істинні дипломати, ми оминали гострі кути власних проблем, домовились про встановлення зв’язків між районними організаціями, поділилися завданнями, які стоять перед козацтвом. Осавул Бондаренко:

- Задачи конкретной деятельности казаков Центрального федерального округа Российской Федерации сводятся, прежде всего, к служению Отечеству, стабилизации экономической и социальной обстановки, возрождению сельского хозяйства, сохранению и восстановлению храмов, воспитанию подрастающего поколения, коммерческой и производственной деятельности. РСКО организовано в декабре 2009 года, круг состоялся 30 апреля 2010 года, на котором меня избрали атаманом.

Старший вахмістр РСКО Ковальов С. П. – заступник начальника штабу з аналітичної роботи і зв’язків з громадськістю:

- Наше казачье общество выполняет следующие функции: охрана общественного порядка в праздничные дни и по просьбе РОВД. Охрана Государственной границы РФ по согласованию с ПВ ФСБ России. Жаркий август 2010 года - казачьи дружины осуществляли патрулирование по предупреждению противопожарной безопасности в лесонахождениях и сосновых лесах. Все эти мероприятия проводились добровольно. Военно-патриотическое воспитание: планируется организовать казачий кадетский класс, но вопрос возникает с финансированием. В октябре-ноябре будет проводится перепись населения, и казаки будут осуществлять охрану пунктов переписи. Еще планируем организовать пожарную дружину, охранять школы, детские сады.

Сусідня держава, на відміну від України, міцно тримає в руках козацьке кермо. Військова форма у отамана – за кошти адміністрації району. В одному приміщенні з готелем козакам виділена кімната під офіс козацького товариства.

У відділі освіти отаман користується комп'ютером і електронною поштою. Разом з тим, отамани-станичники, м'яко кажучи, були не зовсім задоволені відношенням держави до козацтва. Як завжди – не вистачає коштів… Доводиться просити грошей у керівників ровеньських підприємств. Дають? «Де вони дінуться…», - у відповідь. На їх питання - хто фінансує козаків з Новопскова, - я лише посміхнувся: «Тільки внески!»

Пізніше знайомий майстер з одного ровеньського підприємства підтвердив як очевидець, що бачив лист до генерального директора з проханням надати фінансову допомогу «для розвитку козацтва в Ровеньському районі». Не називаю підприємства і прізвища майстра через пікантність інформації. У відповідь на моє запитання, чи дав гендиректор гроші, майстер без дипломатії відповів: «Не знаю, думаю, що дав. Бо козаки можуть надати такі послуги директору, на які міліція не має права через перевищення своїх повноважень». Іншими словами, який з козаків «спрос», якщо потрібно буде з їх допомогою «стабілізувати соціальну обстановку»!

Та як би там не було, ностальгічні елементи виникають у кожного українця при відвідуванні російських Ровеньок, де (на відміну від українських Ровеньок!) в побуті і на вулиці використовується рідна говірка, де стоїть пам'ятник слобідському козаку з Української дивізії, де стоїть погруддя українському гетьману Б. Хмельницькому.

Замість післямови: хочеться вірити, що продовження буде.

МАЛАШЕНКО ТЕТЯНА

МІХАЛИЧ ЗМІНЮЄ ПРОФЕСІЮ

«Новий погляд». – №15 (1374). – 28.12. 2010. – С. 8

У рамках проекту «Транскордонний репортаж», що проводився в партнерстві Східноукраїнського центру громадських ініціатив (Луганськ, Україна) та Регіонального фонду «Центр захисту прав ЗМІ» (Воронеж, Російська Федерація), студентам нашого університету вдалося трохи помандрувати й познайомитися з колегами. Під час подорожі до Воронежа нам пощастило потрапити на студентський рок-фестиваль, про який і хотілося б розповісти докладніше.

Восени в стінах Воронезького державного архітектурно-будівельного університету за ініціативи рок-студії «Будинки і дороги» та профспілкової організації університету пройшов третій щорічний рок-фестиваль «ЭТАЖИ».

Організатор заходу - рок-студія «Будинки і дороги», яка утворилась навесні 2007 року під дахом ВДАБУ, відомого більше як воронезький «Строяк». Спочатку ентузіасти зібралися в кавер-групу, що виступала на «Студентській весні», проте потім ініціатива знайшла підтримку в адміністрації ВНЗ і студентській профспілці, тож далі почали поширюватися ряди учасників рок-студії; опановувалися різні музичні напрямки, купувалося обладнання й писалися пісні, напрацьовувався досвід проведення концертів.

Уперше рок-фестиваль «ЭТАЖИ» пройшов у 2008 році, й уже тоді всім стало зрозуміло, що це лише початок! Талановита молодь за три роки існування фестивалю зробила його очікуваним святом не лише серед студентів, а й серед деяких викладачів. У цьому році на фестивалі була присутня проректор з виховної роботи – Анна Володимирівна Гарманова, яка у вступному слові перетворила назву фестивалю з «ЭТАЖИ» на «ЭТА ЖИзнь», адже для молоді музика - не просто розвага, вони живуть творчістю й готові дарувати цю частину свого життя оточуючим!

Символ фестивалю – веселий будівельник із гітарою в руках, якого між собою колектив рок-студії пестливо зве «Міхалич». Тож, Міхалич на час заходу змінив професію – з будівельника перетворився на рок-гітариста.

Заступник голови профспілкової організації Воронезького державного архітектурно-будівельного університету Акопян Антон Володимирович так пояснив мотиви проведення заходу:

- Розвиток творчих здібностей студентів і молоді, привернення уваги до музичної творчості в студентському колі воронезьких ВНЗ, привернення уваги ЗМІ до молодіжної культури – це і є основні цілі нашого фестивалю. Молодь має реалізувати себе та свої таланти, а наше завдання – допомогти їм у цьому.

Вхід на рок-фестиваль коштував 50 рублів, що дорівнює близько 13 гривням – зовсім невелика ціна за 3-годинний заряд позитивом і гарний настрій, як наголосив голова рок-студії Дмитро Казаков.

Цього року в концерті взяли участь студенти декількох університетів Воронежа, а також запрошені гості. Загалом виступили вісім гуртів, кожен з яких вразив високим рівнем гри:

«Banzai boogie band» - саме з появи цього гурту рок-студія почала своє існування;

«The Overlap» – наймолодший колектив фестивалю, який відкрив захід;

«Monkey Business» – основним своїм завданням хлопці вважають «прокачати слухачів музикою на 100%», що, безперечно, їм повністю вдалося!

«Jam Time» – грають у напрямку rock;

«The Whisky» - як кажуть хлопці, гурт вони заснували, аби задовольнити потребу в музиці, сцені та адреналіні;

«Moby Dick» – пріоритетними напрямками для цього гурту є rock, hard rock, blues і funk;

«Mind Portal» – свою музику учасники вважають «інформаційним енергетичним порталом», через який вони спілкуються зі слухачами;

«Лиры Монро» – грають електронну музику.

Три години ці гурти дарували забитому залу незрівнянну атмосферу якісної музики, фестиваль пройшов на високому організаційному рівні й довів – зупинятися на досягнутому ніхто не збирається!

Самі учасники після заходу знайшли значну кількість мінусів у виступах, критично поставившись до багатьох деталей, однак слухачі виказали виключно позитивні відгуки! У планах колективів провести вечірку open air на п’ятий фестиваль, виправивши всі, мабуть, тільки їхньому професійному погляду помітні недоліки. Однак що буде далі – справа майбутнього, а в сучасному ми маємо завершений щорічний студентський рок-фестиваль 2010, купу емоцій, десяток нових треків у плей-листі та шалений заряд натхнення!

МАРИНИЧ ІРИНА

КОМУ НА РУСІ ЖИТИ ДОБРЕ.
ОДИН ДЕНЬ У ВОРОНЕЖІ

Інформаційне агентство «Паралель-медіа» http://www.paralel-media.com.ua

Назва міста «Воронеж» складається з двох слів – «ворона» та «їжак» – так пояснила мені моя попутниця, уродженка цього міста Тамара Петрівна, яку доля закинула в Луганську область. Мене ж у Воронеж закинула не доля, а бажання брати участь у «Програмі дружніх професійних візитів для журналістів Луганської та Воронезької областей», кординаторами якої є Східноукраїнський центр громадських ініціатив (м. Луганськ) і Регіональний Фонд «Центр захисту прав ЗМІ» (м. Воронеж).

Воронеж – двічі орденоносне історичне російське місто, місто бойової слави. А ще це дуже красиве, зелене місто з дуже доброзичливими та чуйними жителями, небайдужими до долі свого міста та своїх співвітчизників. Щоб переконатися в цьому, мені вистачило одного дня. І я досі жалкую, що обрала так мало часу. Але про все по порядку.

Тему я визначила сама, оскільки вона близька мені за специфікою роботи: соціальні питання й вирішення трудових спорів та конфліктів на підприємствах Воронезької області.

Провідні юристи Центру Галина Арапова та Інна Трегубова заздалегідь допомогли організувати мені зустрічі – з головним радником Громадської приймальні при Уповноваженому з прав людини в Російській Федерації по Воронезькій області Андрієм Анатолійовичем Рашевським і головою профспілкового комітету співробітників Воронезького державного університету Людмилою Миколаївною Владимировою. Отже, мій день перебування пройшов дуже організовано й насичено.

До Воронезького державного університету вела довга вулиця Плехановська. Одна з моїх випадкових попутниць Світлана не лише показувала мені дорогу, але й знайомила з пам’ятками. Ми дійшли до площі Леніна. По радіо передали оголошення та розпорядження адміністрації. Дивно. А в нас по місту немає радіоточок. Ось Кольцовський сквер – тут напрочуд красивий зі

світломузикою фонтан. А це будівля адміністрації, театр, обласна рада профспілок. Дізнавшись, що я приїхала з іншого міста й іншої країни, Світлана просто засипала мене морем інформації про свій улюблений Воронеж, своїх знаменитих співвітчизників. І, звичайно ж, вона поділилася зі мною нещодавно пережитим жахом від пожеж, розповіла, як важкий смог закутував місто протягом тижня, на вулицях було тихо й пустинно. А також про те, як мешканці допомагали погорільцям, як евакуювали дітей з піонерських таборів та про те, що їх прийняли українськи оздоровчі центри, щоб не переривати дитячий відпочинок…

Ось і Університетська площа, головний корпус ВДУ. У мене ще цілих п'ять хвилин, аби помилуватися його красою, відчути велич і значущість головної воронезької альма-матер.

Довгим і цікавим було спілкування з Л. М. Владимировою та її заступником В. В. Васильєвим. Мене вразила їх манера вільно й ясно висловлюватися, їх бойовитість у протистоянні ректорату університету. Людмила Миколаївна помітила, що в Україні більше свободи висловлювати свою думку. Я не стала її переконувати – самій хотілося б у це вірити.

Далі мене чекала дружня зустріч у Центрі захисту прав ЗМІ. Галина Арапова, Інна Трегубова, Маргарита Ледовських, Світлана Кузеванова… На їх крихких плечах тримається свобода слова й свобода висловлювання думки, вони забезпечують юридичний захист і допомогу працівникам ЗМІ багатьох куточків неосяжної Росії. Офіс невеликий, але все необхідне є. Щоправда, тісно тут від великої кількості полиць з багатьма книгами та брошурами – а без них не можна, усе для роботи засобів масової інформації. Мені тут же підібрали цілий комплект. Я не змогла відмовитися – не мені, так колегам згодиться, адже міжнародні норми поширюються й на українські ЗМІ, як-не-як прагнемо ввійти до європейської спільноти.

У розмові не обійшли й тему пожеж, вона ще «кровоточила» у душах воронежців. Розповіли, як дотла згоріло село Маслівка й зараз наново відбудовується. Як всім світом допомагали погорільцям. Що за декілька днів соціальні служби вже були завалені одягом і взуттям і просили приносити тільки миючі засоби й предмети домашнього побуту. А мені було соромно зізнатися, що коли в Луганську горів будинок, то замість надання допомоги погорільцям роззяви знімали це на камеру мобільного телефону, чим обурили навіть бувалих рятувальників. Але ж далеко не всі в нас такі. Скільки в нас альтруїстів, які за свої кошти організовують нічліжки для бездомних, гарячі обіди для дітей-безпритульників, відновлюють імена зниклих безвісти солдат. Ні, порядних і добрих українців значно більше, правильно, що не сказала.

У Центрі я познайомилася і з нашим земляком, журналістом газети «Коммуна» Дмитром Денисенком. Від нього дізналася, чим живе Воронеж і область, про найближчі події – наприклад, виставку домашніх тварин, де будуть представлені племінні коні, страуси та майже екзотичні птахи, розведенням яких займаються воронезькі селекціонери.

Дмитро нерідко висвітлює різні міжнародні фестивалі, в яких беруть участь майстри й творчі колективи як Росії, так і України, цікавиться життям

української діаспори у Воронезькій області. А ще він повідав, що для дерев'яної церкви у Сватово на воронезькому заводі виливали дзвони з недешевих кольорових металів і воронежці зібрали гроші й подарували сватовчанам один дзвін.

Завдяки Дмитру я відвідала редакцію газети «Коммуна», подивилася, в яких умовах працюють колеги. Думаю, у кращих. Вони не туляться в тісних кабінетах, їх не виселяють з роками обжитих місць через високу орендну плату – муніципалітет дотує найбільш тиражовані газети. Часу було так мало, що я забула запитати в колеги: «Коммуна» – це та сама газета, в якій працював ще О. Мандельштам?». Нічого, поставлю йому це запитання, коли він приїде у рамках Програми на Луганщину.

Ще я побувала в Будинку прав людини (а у нас такого немає), де зустрілася з А. А. Рашевським. Щоправда, часу на спілкування з ним у мене було небагато – усього година. Але бесіда виявилася дуже продуктивною. До цього часу в приймальні вже п'ятеро з нетерпінням чекали відповіді на свої запитання.

І ось заплановані зустрічі вже позаду та я могла присвятити весь вечір прогулянці найголовнішою вулицею міста – проспектом Революції.

Незважаючи на жвавий рух, я декілька разів переходила вулицю туди й назад, щоб трохи краще розглянути і сфотографувати пам'ятники, прочитати меморіальні дошки. Воронеж – місто квітів і зелених насаджень. Він багатий на затишні, чисті, освітлені сквери, в яких до пізнього вечора сидять на ослінцях літні люди, гуляють з малюками молоді батьки. А ще тут багато пам'ятників. На вулиці Карла Маркса я сфотографувала Володимира Висоцького з нерозлучною гітарою, у театру ляльок погладила відомого Білого Біма Чорне вухо, подивилася на місто з оглядового майданчика та зафіксувала на фотоапарат Вічний вогонь у меморіалі Слави, вклонилася письменникові Андрію Платонову. Не доходячи до Чернавського мосту перед Воронезьким водосховищем постояла біля величного Петра Першого, за указом якого наприкінці сімнадцятого століття у Воронежі почали будувати перші російські військові кораблі. А потім гуляла набережною, милувалася віддзеркаленням вогнів і відблисками на воді водосховища, дивилася на величезний Чернавський міст, що зве вдалечінь. Який красивий Воронеж у сяйві нічних вогнів, але треба було повертатися до готелю.

КОМУ НА РУСІ ЖИТИ ДОБРЕ - 2

Інформаційне агентство «Паралель-медіа» http://www.paralel-media.com.ua

Напередодні виборів до місцевих органів влади в Україні якось на другий план відійшло одне із найголовніших питань – прийняття Трудового кодексу. А даремно. У Росії він уже вступив у дію з січня 2002 року. І його драконівські умови, на думку моїх співрозмовників з Воронежа, повністю знищують усілякі спроби відстоювати інтереси трудящих.

Капіталісти завжди намагалися або позбави-тися від профспілок, або «знешкодити» їх шляхом підкупу чи включення до адміністративної вертикалі підприємства.

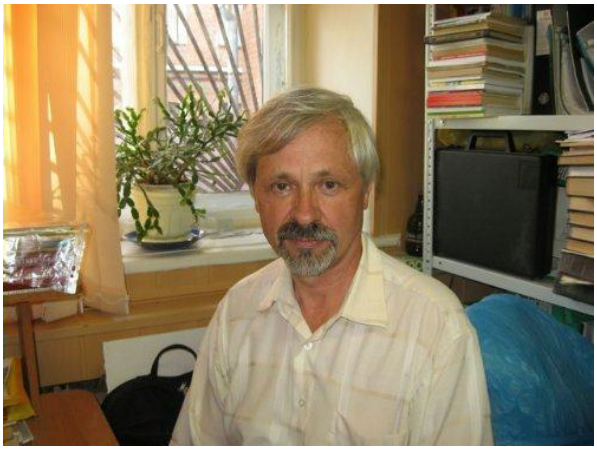

Але саме проти «бойових» профспілок і розгортається найгостріша боротьба, причому, не лише з боку працедавців, чиновників і представників влади, а навіть «офіційних» профспілок. Способи розправи бувають дуже різні. Це вже в кого наскільки фантазії й совісті вистачає.

Яка ж позиція влади? Будучи сама залежною від олігархічного капіталу, вона допомагає впоратися з кризою без особливих втрат для капіталістів за рахунок платників податків і найнятих робітників. Відносно профспілок влада веде цинічну гру, підписуючи порожні угоди про співпрацю. Таким чином – з одного боку, влада допомагає працедавцям «нейтралізувати» профспілки, з іншого – просто сприяє економії на робочій силі.

І не дивлячись на те, що юридична грамотність працівників і профспілкових активістів росте, захищати права трудящих стає все складніше, тому що сам закон недосконалий для вирішення колективних трудових суперечок.

Зверніть увагу, я спеціально не вказую, про яку країну йде мова. Це зрозуміло і росіянам, і українцям.

Отже, один з моїх співрозмовників, з яким я зустрілася у Воронежі в рамках програми «Транскордонний репортаж», Андрій Анатолійович Рашевський.

Він був знайомий з Борисом Єльциним…

Андрій Анатолійович – головний радник Громадської приймальні Уповноваженого з прав людини в Російській Федерації по Воронезькій області, а також голова правління Будинку прав людини.

Більше 40 років А. А. Рашевський пропрацював на авіазаводі, з них понад 20 років – у конструкторському бюро «Електроустаткування-1», має звання «Заслужений ветеран праці ВАТ «ВАСО». Його називають демократом першої хвилі. Він був знайомий з Єгором Гайдаром, Борисом Єльциним, Анатолієм Чубайсом…

У 90-ті роки йшла жорстока битва за місце депутата в обласній раді. Та все ж за підтримки робітників авіазаводу Андрій Анатолійович увійшов до їх числа (до цього був депутатом міської ради). В облраді утворилася міжрайонна депутатська група з 30 небайдужих до долі області й країни людей, яку А.А. Рашевський і очолив. А потім політична сила, що перемогла, узяла все, у тому числі й виборчу кампанію, під свій суворий контроль. І перед депутатом

постав вибір – продовжувати займатися політикою або очолити вільний профспілковий рух Конфедерацію Вільної Праці. Досвід роботи в цьому напрямі Андрій Анатолійович також уже мав – обирався головою Координаційної ради первинної вільної профспілкової організації ВАТ «ВАСО».

З 1995 року він веде громадську правозахисну приймальню, де ось уже 15 років допомагає своїм співвітчизникам домагатися торжества справедливості. А з лютого 2005 року є радником Громадської приймальні Уповноваженого з прав людини. Він консультує громадян з питань захисту соціально-трудових прав, прав призовників, мігрантів, вимушених переселенців, прав дітей, прав споживачів, з питань порушення прав у правоохоронних органах, дискримінації за національною ознакою й іншими питаннями.

Роботи багато. За рік доводиться розглядати в середньому до 3000 звернень, що найбільше стосуються трудового законодавства й земельних питань. А це не просто вислухати кожного відвідувача, але ще й надати дієву допомогу.

За заслуги із відновлення прав громадян А. А. Рашевський нагороджений Почесною грамотою, підписаною Уповноваженим з прав людини в РФ.

Андрій Анатолійович стверджує, що раніше профспілки були школою комунізму, а сьогодні – правлячої партії, і що зі злом треба й можна боротися. Його організація надає підтримку й не дає опускати руки лідерам справжнього бойового профруху.

КОМУ НА РУСІ ЖИТИ ДОБРЕ – 3

Раніше профспілки були школою комунізму, а сьогодні – правлячої партії

Мы же немного
Просим у бога:
Честное дело
Делать умело
Силы нам дай!
М. Некрасов

Капіталісти завжди намагалися або позбавитися від профспілок, або «знешкодити» їх шляхом підкупу чи включення до адміністративної вертикалі підприємства. А яка ж позиція влади? Щодо профспілок влада веде цинічну гру, підписуючи порожні угоди про співпрацю. Будучи сама залежною від олігархічного капіталу, вона допомагає впоратися з кризою без особливих втрат для капіталістів за рахунок платників податків і найнятих робітників. І, не дивлячись на те, що юридична грамотність працівників і профспілкових активістів росте, захищати права трудящих стає все складніше тому, що сам закон недосконалий для вирішення колективних трудових спорів.

Напередодні виборів у місцеві органи влади в Україні якось на другий план відійшло одне з найголовніших питань – прийняття Трудового кодексу. А даремно. У Росії він уже вступив у дію з січня 2002 року. І його драконівські

умови, на думку моїх співрозмовників з Воронежа, повністю знищують усілякі спроби відстоювати інтереси трудящих.

Отже, один з моїх співрозмовників, з яким я зустрілася у Воронежі у рамках програми «Транскордонний репортаж», Андрій Анатолійович Рашевський.

Інтерв'ю з Андрієм Анатолійовичем Рашевським – радником Громадської приймальні Уповноваженого з прав людини, головою правління Будинку прав людини.

– Андрію Анатолійовичу, як у Воронежі вирішуються трудові спори й конфлікти?

– За останній час трудові суперечки практично не вирішуються, а точніше, їх ніби як і немає, оскільки процедура вступу в колективний трудовий спір настільки ускладнена, що навіть суперечить Конвенції з прав людини. Представники вільних профспілок не раз піднімали це питання й навіть зверталися до Комітету ООН зі свободи об'єднання, Комітету зі свободи об'єднання Міжнародної Організації Праці (МОП). Вступити в трудову суперечку згідно з новим Трудовим кодексом для працівників підприємств просто нереально. Ті, хто зневірився найбільше, звертаються в індивідуальному порядку, і наша організація допомагає їм в юридичному супроводі.

– А профспілковий рух?

– Згідно з Трудовим кодексом, прийнятим у 2002 році, профспілкова організація має право на існування за умови, якщо більше 50% членів трудового колективу є членами цієї профспілкової організації. І якщо раніше КЗпП дозволяв вільним профспілкам активно проводити всілякі акції на захист прав трудящих, то сьогодні – на жаль. А існуючі профспілки – це, як правило, кишенькові профспілки адміністрації підприємств, директорів. На багатьох підприємствах профоб'єднань просто немає, самі розумієте з яких причин, а тому не укладається й колективний договір. Керівникам не потрібен цей колективний договір, і більшість працівників стають просто рабами або заручниками будь-яких дій і розпоряджень адміністрації. Що стосується великих підприємств, наприклад таких, як авіазавод, то там профспілка вижила, але вона недієздатна. Там навіть є колективний договір. Але реально ні профспілка, ані цей колективний договір не відбивають соціальні права й гарантії працівників. У цехах не проводяться збори, делегатів на всі конференції обирає не трудовий колектив, а начальники цехів або адміністрація. І профспілка – це просто лялька, якою грають у демократію. Так, є у нас Федерація незалежних профспілок Росії. Але вони впритул не помічають незаконне звільнення, виговори, випадки невиплати заробітної плати або невиплати розрахунку при звільненні.

Парадоксально, але я сам був свідком того, як юрист обласної ради профспілок відстоювала інтереси працедавця в суді, пояснюючи свої дії тим, що це її додатковий заробіток.

Я беру загалом. Там, де профспілка дієва, на неї також іде наступ і жорсткий тиск з боку адміністрації, як і на вільні профспілки. Активістів всіляко намагаються знищити, причому не гребують різними методами, і не лише

адміністративним тиском. Узяти хоч би профспілку Воронезького державного університету.

– Цікаво дізнатися Вашу думку. Буквально сьогодні вранці я спілкувалася з головою профкому співробітників ВДУ Л. М. Владимировою та її заступником В.В. Васильєвим.

– Там війна розгорілася серйозна. Ректорат готовий будь-якими способами знищити всіх членів профкому, щоб ті не лізли куди не слід, не «помічали» незаконні дії ректорату й не зверталися до суду, у буквальному розумінні «не билися» за кожного члена організації.

Але сьогодні ситуація змінюється. Проблема захисту працівниками своїх прав стає все більш актуальною. Ті, хто раніше мовчав, коли працедавець порушував закон, тепер готові захищати свої інтереси в суді, готові дійти навіть до міжнародних судових інстанцій. Я представляв інтереси заступника голови профспілки співробітників університету Валерія Вікторовича Васильєва у Верховному суді. Коротко ситуація така. При призначенні на посаду викладача, ректорат зробив вибір на користь кандидата, який абсолютно не відповідає кваліфікаційним вимогам. Сам же Васильєв не лише ідеально підходить за всіма пунктами вимог і відповідає займаній посаді, він має безліч наукових розробок і праць, його навчальні посібники рекомендовані Міністерством освіти. Але лише за те, що він є заступником голови профкому, його залишили без роботи. Про якість викладання тут, як бачимо, мова не йде.

– А як щодо суду – найгуманнішого й найсправедливішого у світі?

– Якщо ще 5 років тому можна було апелювати до закону, то сьогодні все зводиться до закритих судових розглядів, на яких влаштовується упереджене судилище із заздалегідь поставленою метою та спланованим результатом. Це призводить до деградації судової системи. Виносяться такі безглузді, абсурдні ухвали. Наприклад, було накладено дисциплінарне стягнення на працівника за те, що той нібито вкрав у іншого працівника яйця. І ця справа в повному розумінні не коштувала виїденого яйця. Чи такий випадок – треба було сфабрикувати справу проти голови первинки. Його звинуватили в тому, що він ходив до іншого цеху набирати питну воду в робочий час. А ще на працівника тепломережі було покладено дисциплінарне стягнення за те, що той, повертаючись з об’єкту, зайшов до туалету будівлі управління. Суд виніс ухвалу, що працівник не мав права заходити до управління. Як бачите, випадки

абсурдні. Чи ось безглузде рішення – до суду звернувся звільнений працівник, якому виплатили розрахунок за 11-годинний робочий день, а він фактично працював 12 годин. Але оскільки він звернувся до суду через 1 місяць після звільнення, то йому виплатили компенсацію частково, тільки за 2 останні місяці, а не за весь час. Звичайно, розглядається багато й серйозних справ. Сьогодні судові виконавці дуже жорстко ставляться до працівників, і навпаки, відверто захищають інтереси працедавця, несумлінно розглядаючи всі факти і свідчення. Стало вже практикою виносити ухвалу на користь працедавця, та ще зобов'язувати роботягу виплатити всі судові витрати. Але ми надаємо підтримку й не даємо опускати руки лідерам справжнього бойового профруху. Зі злом треба й можна боротися.

Інформація про Східноукраїнський центр громадських ініціатив «Тотальна акція на підтримку прав людини та демократії»

Місія СЦГІ: розвивати та підтримувати відповідальну та свідому участь громадян у громадському житті шляхом проведення правозахисних і просвітницьких програм.

Цінності СЦГІ: Східноукраїнський центр громадських ініціатив діє на основі таких організаційних цінностей: активність заради ствердження людської гідності, прав людини та демократії; орієнтація на результат; командна робота, співпраця з іншими організаціями; інноваційні підходи і прагнення змін. Реалізуючи освітні та правозахисні проекти, СЦГІ прагне робити інвестиції в життя людей. Центр навчає, допомагає та захищає людей, аби вони самі мали змогу захищати себе й допомагати іншим.

Цільова аудиторія: громадські лідери – представники організацій громадянського суспільства (ОГС), органів місцевого самоврядування та державної влади, журналісти.

Основні напрямки проектної діяльності:

- правозахист та громадянська освіта;
- підтримка та розвиток громадянського суспільства;
- планування та розвиток громад і територій.

Наші послуги

1. Тренінгові заняття та навчальні семінари з наступних тем: стратегічне планування, лідерство, представлення та захист інтересів, антидискримінаційні практики, демократичні процедури в діяльності ОГС, ефективне управління, розвиток місцевих громад і територій, участь громадськості у прийнятті рішень, залучення фінансування тощо.
2. Розробка та публікація навчальних і методичних матеріалів для ОГС, органів місцевого самоврядування та органів державної влади.
3. Розробка планів розвитку територій, соціальних проектів для місцевих громад, органів місцевого самоврядування.
4. Безкоштовні правові консультації юристів, представлення інтересів у суді для ОГС і громадських активістів.
5. Інформаційна підтримка, консультаційні та бібліотечні послуги для представників цільової аудиторії організації.

Запрошуємо зацікавлені організації, установи та громадян до співпраці!

СЦГІ «Тотальна акція на підтримку прав людини та демократії»
30-й квартал, буд. 2, кв. 14
м. Луганськ, 91005
тел.: (0642) 49-13-74, (067) 640-94-40
E-mail: zahyst@gmail.com
WEB: http://totalaction.org.ua

Інформація про Центр захисту прав ЗМІ

Центр Захисту Прав ЗМІ – некомерційна організація, основною метою якої є сприяння в становленні в Росії інституту свободи слова й свободи висловлювання думки як фундаментального елементу демократичної, правової держави, розширення практичних можливостей журналістів і суспільства в цілому для відстоювання своїх конституційних прав на свободу слова й свободу висловлювання думки, вільне отримання й поширення інформації.

Центр зареєстрований як некомерційна організація в листопаді 1996 року, розташовується у Воронежі, основну частину своїх програм виконує на території Центральної Росії, розширюючи зону своєї діяльності останніми роками й на інші регіони Росії, а також країни СНД.

Юридична служба:

У Центрі працюють висококваліфіковані юристи – фахівці в області медіа-права, які:

– щорічно ведуть до 100 судових процесів на боці преси, журналістів у судах різних рівнів і різних регіонів. Більшість справ – це позови про захист честі, гідності й ділової репутації, про втручання в приватне життя, порушення законодавства про вибори, рекламу, авторські права. Юристи Центру також можуть виступити на захист громадянина або організації, коли правова суперечка торкається реалізації ним права на свободу висловлювання думки або на доступ до інформації;

– у постійному режимі консультують більше ніж 50 редакцій ЗМІ, у тому числі здійснюючи переддрукарську правову перевірку підготовлюваних до виходу у світ (в ефір) текстів для багатьох редакцій;

– ведуть справи в Європейському суді з прав людини у справах, що зачіпають право на свободу висловлювання думки;

– проводять правову експертизу по запитах слідчих органів і судів, аналіз регіональних нормативних актів в інформаційній сфері, надають допомогу законодавчим органам регіонів, органам місцевого самоврядування, установам у розробці документів (наприклад, положень про акредитацію);

– проводять аналітичні правові дослідження в області законодавства й судової практики в сфері медіа-права.

Моніторинг інформаційного середовища:

З 1996 року Центр веде постійний моніторинг порушень професійних прав редакцій ЗМІ й журналістів на території Центрально-Чорноземного регіону, який є частиною загальноросійської картини стану преси, що збирається по крупицях нашими колегами з Фонду Захисту Гласності.

Проводить моніторингові дослідження висвітлення передвиборчої кампанії в пресі регіону, порушень права на доступ до інформації, порушень норм професійної етики журналіста та ін.

Просвітницька та освітня діяльність:

Проводить просвітницькі та освітні заходи – практичні семінари-тренінги, круглі столи, конференції в галузі медіа-права, міжнародних стандартів, свободи висловлювання думки, доступу до інформації, зокрема практики застосування Європейської Конвенції з прав людини.

Основною аудиторією цього напряму діяльності є журналісти, медіа-юристи, адвокати, судді, співробітники прес-служб органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, керівники редакцій ЗМІ.

Видавнича діяльність:

З 2000 року видає щоквартальний бюлетень «Правовий путівник: mass media».

Центр видає широкий спектр практичних правових видань з різних тем у сфері своєї діяльності.

Підтримує web-сайт www.mmdc.ru

Контактна інформація:

Поштова адреса: 394036, м. Воронеж, а/с 560
Фактична адреса: м. Воронеж, вул. Кольцовська, 82
Тел/Факс: 8 (4732) 778-226
Тел.: 8 (4732) 778-300, 20-46-97
e-mail: gala@media.vrn.ru Web -сайт: www.mmdc.ru
Директор Центру - Арапова Галина Юріївна

Відповідальний за випуск: В.В. Щербаченко.
Коректура: О.В.Переходченко, А.А.Бойко
Переклад: В.О.Сабінін, Т.О.Малашенко

Підп. до друку _____р.
Формат 60х84/16. Типограф. Гарнітура Times New Roman.
Друк. RISO. Умов. друк. арк. 7,56.
Наклад 400 прим. Зам. № 56.

Видавець: СПД Рєзніков В.С.
91055, м. Луганськ, вул. Луначарського, 58.
Тел.: (0642) 52-50-67, 71-76-93.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи
ДК № 1692 від 17.02.2004.

Надруковано ФОП Котова О.В.
91022, м. Луганськ, вул. Сент-Ет'єнівська, 40.
Тел.: (0642) 33-88-63.